

Núm. 30 ANY VIII

AVU!

PRIMAVERA '94
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajuda: 350 pts.

**ESPECIAL
ARTESANIA DE LES MANTES**

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

TALLERS HONORIO

Agència

RENAULT

Hostal Nou, s/n. Tel. 16 01 91 **MORELLA**

Telèfons:
16 00 08 i 16 01 25
(2 línies)

Portal de Sant Mateu, 2
MORELLA (Castelló)

AV!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS**

ANY VIII - Núm. 30

PRIMAVERA 1994

Equip fundador: Carme Segura (Cinctorres), Narcisa Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Ernest Querol i Jesús Sangüesa (Morella), Manuel Clemente i Quico Blasco (Sorita), Joan Manuel Falcó i Josep M^o Zapater (Vilafranca).

Consell de Redacció: Montxo Monfort, Julià Pastor, Ernest Querol, Narcisa Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa, Josep M^o Zapater.

Picatge: Julià Pastor.

Dibuixants: Montxo Monfort, Javier Perlado i Ernest Blanch Marín.

Portada: Montxo Monfort.

Col.laboradors: Tots els que vulgueu escriure.

Correcció lingüística: Julià Pastor i Ernest Querol.

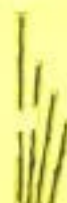
Administració i Gestió: Carles Ripollés i Jesús Sangüesa.

Distribució: Jesús Sangüesa

Edite:

Associació Cultural
i CNL
dels Ports

NIF: G-12.080.636

Correspondència i
col.laboracions
a l'Apartat de Correus 18
de 12300 Morella

Imprimeix:

Impressió
DASSOY
Carreus Castelló de la Manxa

Preu subscripció: 1.350 pts.

Preu exemplar: 350 pts.

D.L.: B-20.594-87

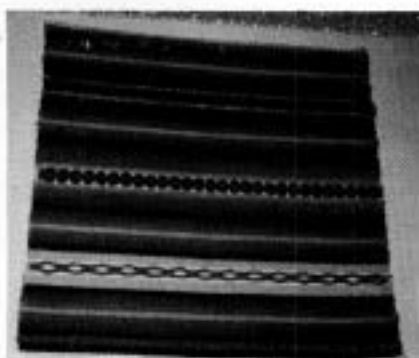
Edició en paper reciclat

S U M A R I

S

CREACIÓ 16

ACTIVITATS
DE L'ASSOCIACIÓ 18

LA BÚSTIA 20

ORELLA ESCRIVANA 25

OPINIÓ 27

GALÀXIES 30

EDITORIAL:
CONSCIÈNCIA DE CRISI 5

MONOGRÀFIC
- L'artesanía de les mantes .. 7

NOTÍCIES COMARCA
- Vilafranca 13
- Morella 14

UM

A

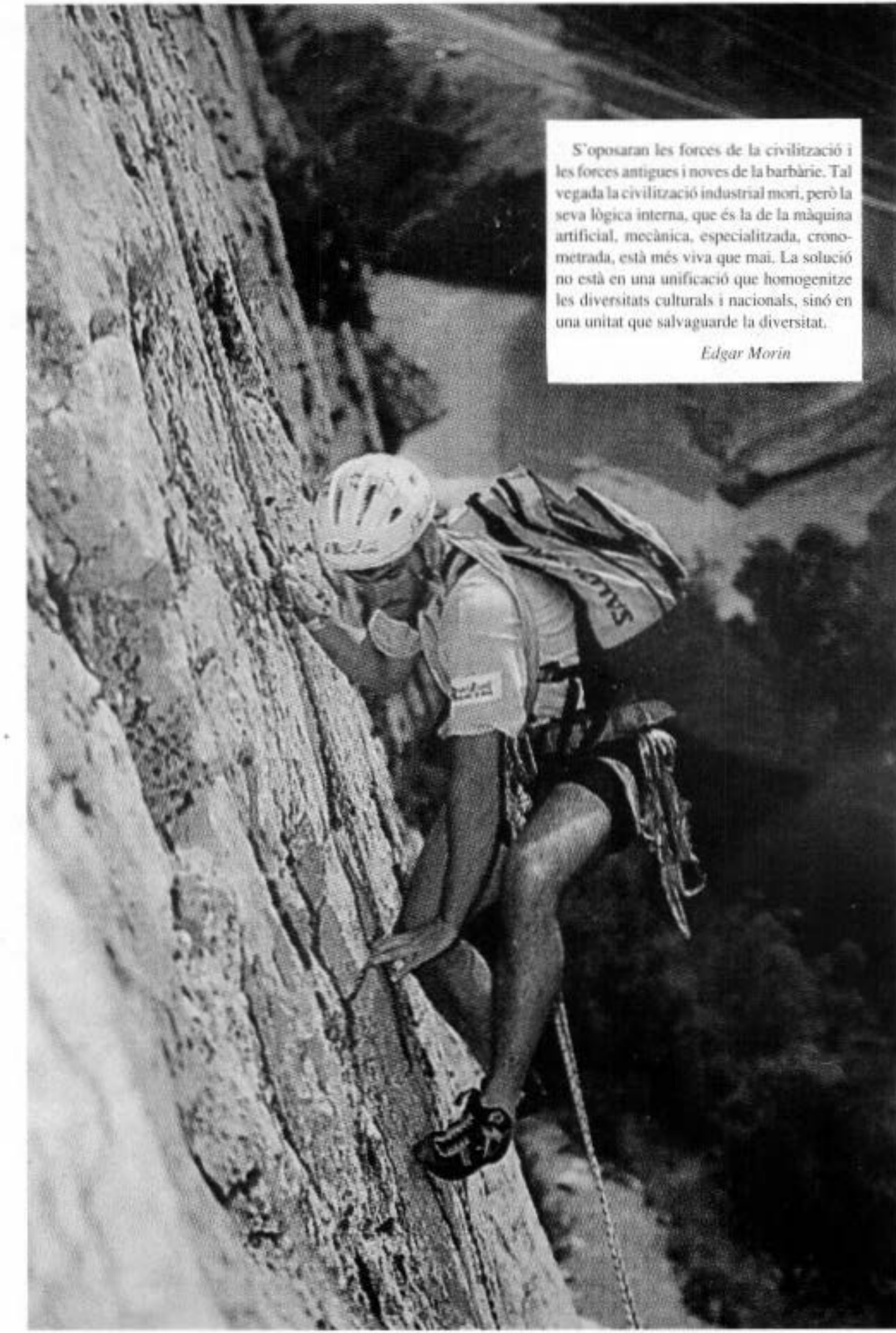
EL CAU! 30

ITINERARIS 31

TRADICIONS POPULARS 33

R

I

S'oposaran les forces de la civilització i les forces antigues i noves de la barbàrie. Tal vegada la civilització industrial mori, però la seva lògica interna, que és la de la màquina artificial, mecànica, especialitzada, cronometrada, està més viva que mai. La solució no està en una unificació que homogenitze les diversitats culturals i nacionals, sinó en una unitat que salvaguarde la diversitat.

Edgar Morin

Consciència de crisi

D'un temps ençà, al nostre país tenim consciència de crisi. Ens pese perquè l'hem adquirida, podem dir que, de sobte després d'un parèntesi d'eufòria on ens vam creure que açò ere el país de Xauxa i que la nostra economia anave d'allò més bé -és el que ens deien. Som ingenus.

Ara, sabem de la crisi pels indicadors econòmics; ens assenyalen que l'atur augmente, que les empreses fan reduccions de plantilles, que els contractes de treball cada vegada són més vulnerables...estem aprenent que tindre faena és una pura xiripa i que -els temps ho demostren- per a poder treballar haurem de canviar d'amo més d'una vegada.

Però la consciència de crisi es viu en tots els camps socials. En política, per exemple, vivim la consciència del desgavell i és raonable quan els representants del «poble» deceben per pura pràctica. Amb tot i això, seguim patint i angoixant-nos perquè hem estat educats per a tenir models i, resulte, que això ja no s'estile.

El sector més alarmista afirma amb convicció que el problema és que hi ha crisi de valors, que s'ha perdut el sentit de la dignitat, el de la solidaritat, el de la justícia... tots molt abstractes i molt complicats d'entendre en un món que prime la funcionalitat i que no està per a misticismes.

Així és que no tenim més remei que acceptar que estem en crisi.

Accepteu-ho. Estem en crisi!

Aquest és el primer pas per a emprendre la cura de la malaltia del final de segle. Però no ens alarmem, perquè de crisis se n'han patit sempre. Hi ha qui diu que, sovint, les crisis que patim la gent normal i corrent com nosaltres coincideixen amb moments de canvi generacional, que hi ha un moment en el qual travessar les fronteres de les dècades resulte fins i tot traumàtic. Estem acabant el segle XX i amb ell -coincidència- també estem acabant un mileni. Així doncs, no us en feu que tinguem eixa sensació abans esmentada.

En aquests moments no està molt clar si ens serà de més utilitat per tal d'avançar preguntar-nos quines han estat les causes de la crisi o pensar on ens durà o què ens durà la crisi. Igual hem de repensar totes les opcions per a elaborar l'estratègia més fiable.

Si tenim present que vivim un època de canvis, haurem d'avesar-nos a emprar els recanvis.

Algun sociòleg parle de crisi del futur i, tal vegada, tingue raó. El futur ens espante i tenim tendència al drama.

Si la història escriu la història, estarie bé que, per una vegada, en el relat no hi cabieren llistes de bons i dolents. Per a ser moderns, les generacions actuals (inclosa la famosa X dels descreguts) hauríem de saber trobar la manera de conjugar opcions diferents sense enfrontaments.

Quan aprenguem a ser més justs, més tolerants, aprenguem a estar més disposats al canvi, tinguem més sensibilitat, cresquem en respecte, siguem més honests o menys corruptes.. segurament serem més moderns i ara, qui no en té de ganes de fer bugada i passar llexiu?

Senders de Gran Recorregut
SECTOR II

**S. JOAN DE PENYAGOLOSA - ANDILLA
ANDILLA - S. JOAN DE PENYAGOLOSA**

PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

**G.R.
7**

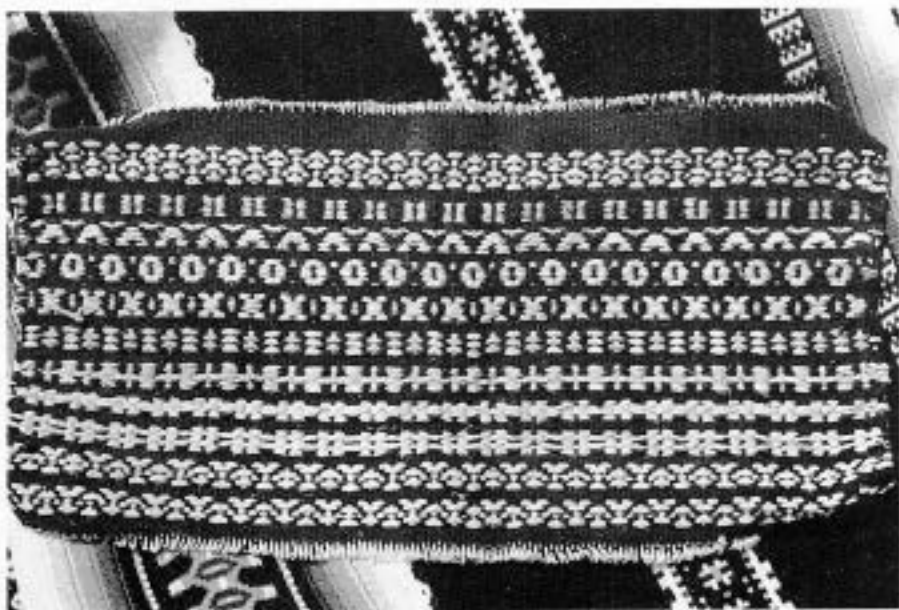
COORDINADORA NACIONAL DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO

L'artesanania de les mantes

El present monogràfic ha estat escrit per J. Pastor. Les dades sobre el treball, les tècniques actuals i els materials utilitzats han estat facilitades per Vallivana Moya.

Fotos: V. Moya i J. Pastor

El teixit de les mantes morellanes ha estat un treball ben conegut i apreciat a Catalunya, València i la resta d'Espanya, on anaven a vendre els productes els mateixos fabricants o els venedors al crit, que amb els animals carregats, fent camí de fira en fira i anant d'un mercat a un altre, miraven de col·locar les mercaderies que portaven, amb estances llargues fora de casa.

Signe clar de la fama de les mantes que feien a Morella són les dites que han quedat. A Catalunya, quan una peça de roba és de bon tacte i grossa per tapar bé del fred es diu: «Això escalfé com una manta morellana».

Al diccionari Català-Valencià-Balear trobem el concepte **Manta morellana**, reconeguda a tot el país, com aquella que té ratlles de colors molt vius.

Entre les cobletes del folklore valencià, en podem destacar una que diu:

*«L'alegria del fadrí
és un mocador de pita,
una manta morellana
i una xica ben bonica».*

La indústria tèxtil, a Morella ha tingut sempre molta importància. Es tractava del teixit de la llana i, naturalment es feie una producció de coses d'utilitat i profit, com faixes, mantes, alforges i mandi-

lades per a guarnir els animals a les festes grosses.

Els tallers, d'estil familiar amb pocs telers, estaven a les entrades de les cases i aprofitaven la llum del dia, encara que algunes vegades se sentia el batec de la llançadora ben entrada la nit a la llum d'un cresolet.

Amb el pas del temps i després de tots els canvis que ha anat patint la indústria tèxtil, els tallers actuals del teixit de les mantes morellanes, han quedat com a tallers artesans, que utilitzen les mateixes tècniques antigues, amb un intent seriós de recerca per a mantindre les formes, dibuixos i remats antics amb una finalitat diferent. Actualment això no té una finalitat d'ús sinó de luxe, d'ornamentació i de capritx. És aquesta la raó per la qual els objectes que ara es fabriquen són diferents dels que es teixien antigament.

Materials

El material que es feia servir antigament era la borra per a la trama (conjunt de fils travessers, de vora a vora d'un teixit, encreuats amb els fils de l'ordit) i el cotó per a l'ordit (conjunt de fils paral·lels a la peça que fan de suport del teixit). Algunes vegades feien el tramat amb llana i fins i tot, molt poques voltes, algunes passadetes o sanefes primes amb seda.

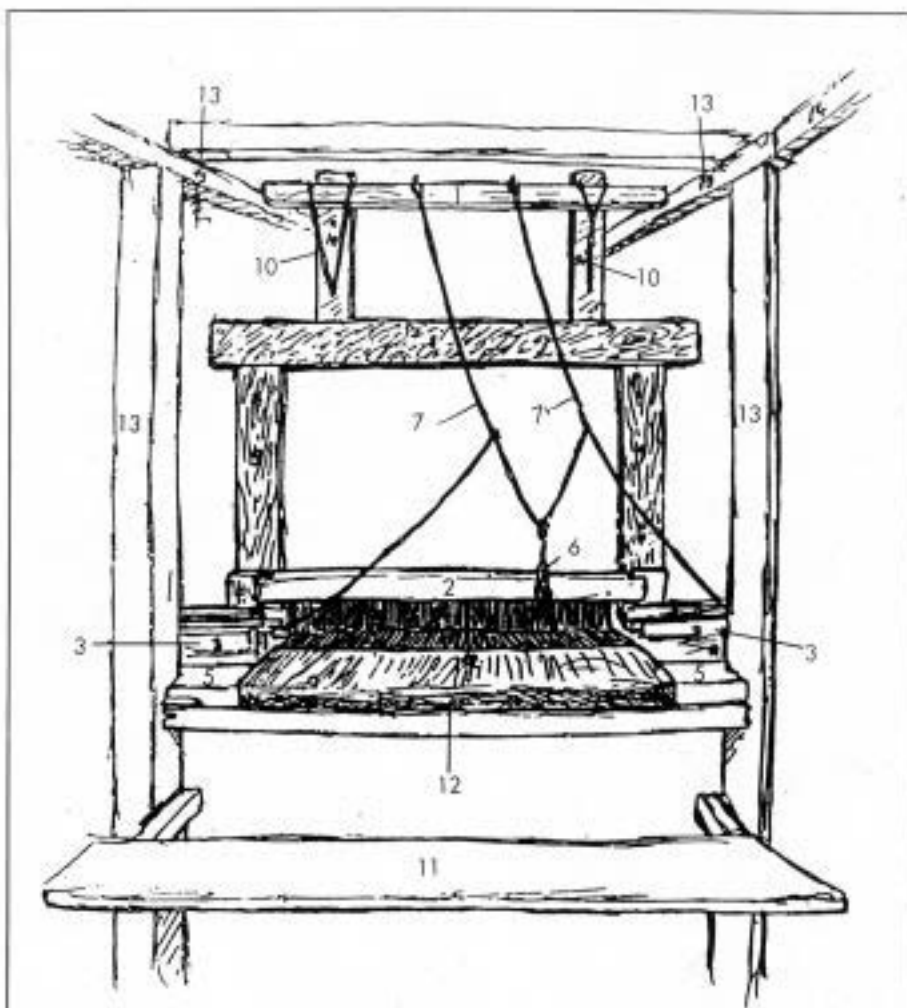
En el moment actual es treballa amb uns altres materials. L'ordit, sempre és de cotó fort i resistent. El tramat es fa amb llana, cotó o fibres acríliques més o menys mesclades.

La coloració també ha canviat. Dels tons antics amb predomini dels negres, grisos, morats i rojos, més bé pàlids, s'ha passat actualment a tota la gamma de colors de to molt més brillant i lluminós. De totes formes, encara que els fons del teixit poden ser de qualsevol color, encara s'aprecien molt el roig i el negre com a colors típics.

Teler

Teler de fusta, manual, normalment estret per a peces de 40 cm. i telers de peça més ampla fins a 1,60 m. (Vegeu els dibuixos).

A les parts i peces del teler descrites en els dibuixos cal afegir el tensor, que és una aïna de fusta que es posa al tros de la peça acabat de teixir perquè mantingui l'amplada i no es contraigui.

Part davantera del TELER A MÀ

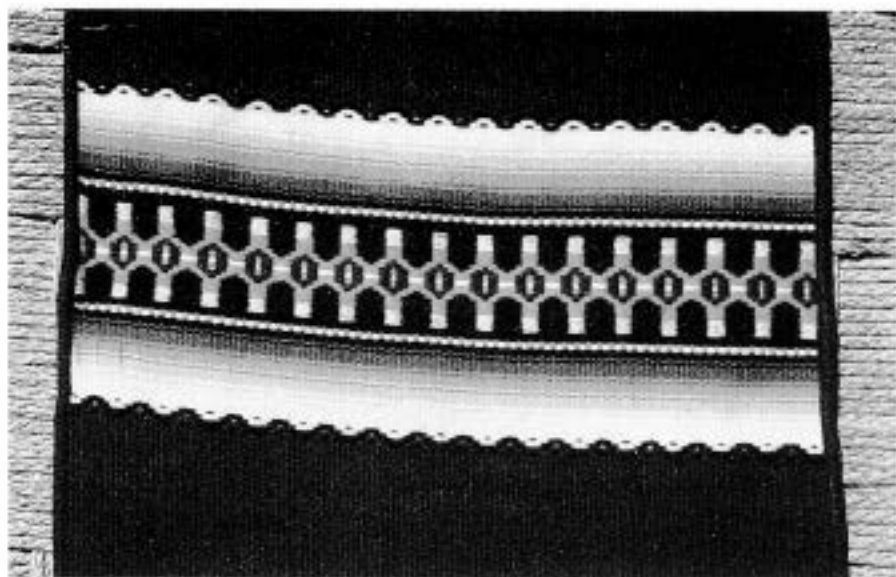
(Aquest croquis i el de la pàg. 109 es feren l'any 1921, tret d'un teler que encara estava en funcionament a Santa Coloma de Queralt. La nomenclatura que segueix, va indicada amb l'abreviatura SC quan correspon a la mateixa vila de Santa Coloma; van indicats amb l'abreviatura M els mots que foren recollits a Morella).

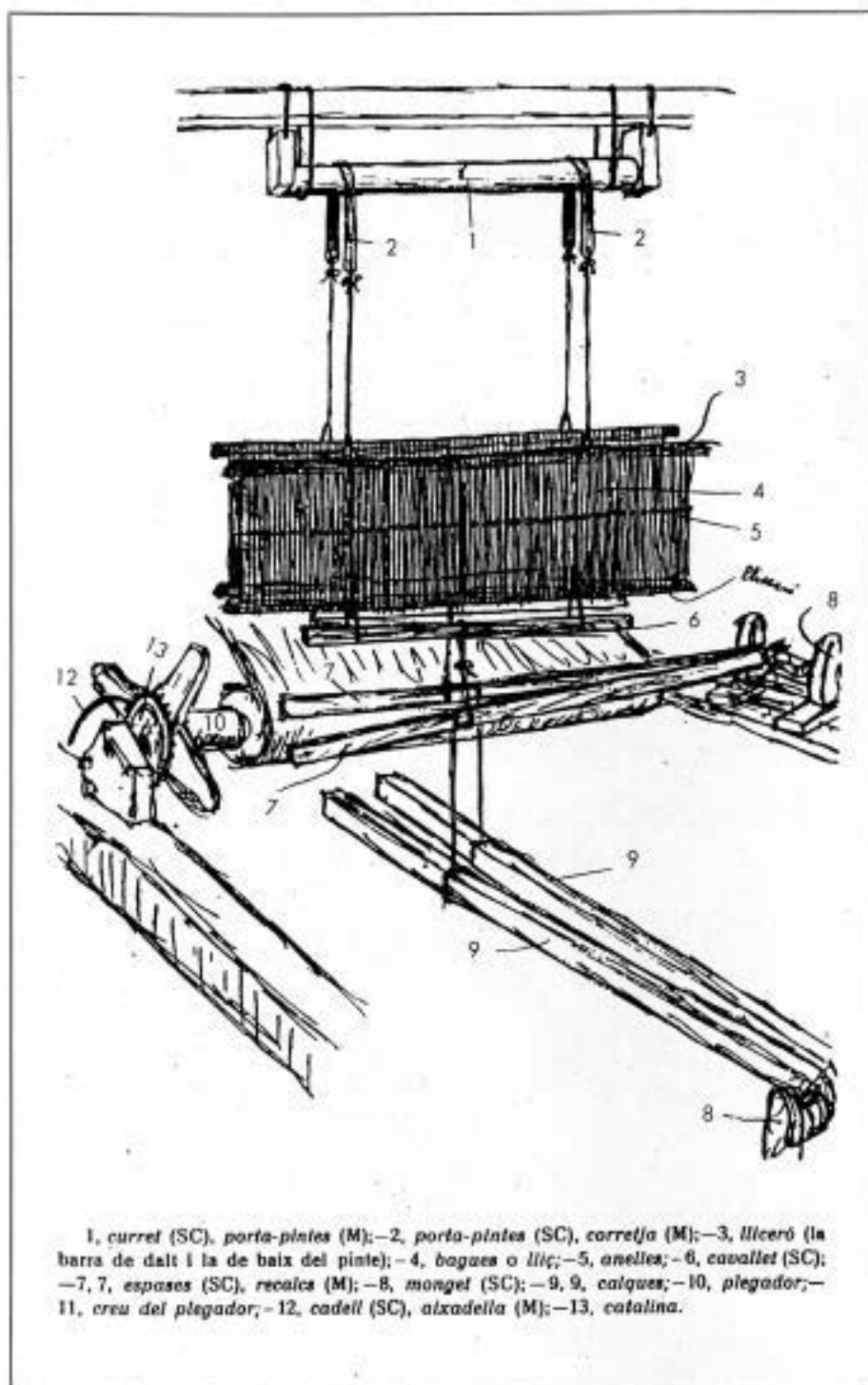
1, 2, 3, 8, 9 i 10, en conjunt formen les taules.

1, porta-taules; -2, retauló (SC), balidor (M); -3, gueta (SC), calaixó (M); -4, puà; -5-5, catxapit (SC), entrepit (M); -6, maceta (SC), maneta (M); -7, brida; -11, setadora (SC), assiento (M); -12, roba teixida; -13, pujant (M) o paris davanteres de la bancada; -14, puntala o vents o tornapunttes (SC), o enganxó (M).

El conjunt dels quatre pujants i dels travessers de dalt forma la bancada.

Del diccionari Català-Valencià-Balear

Del diccionari Català-Valencià-Balear

Ordideta

Ordideta

Podríem dir que es tracte d'un teleret menut amb molt pocs fils d'ordit per a construir, amb la mateixa tècnica del teler gran, per una banda, un cordonet que serveix per a fer el cordó, torçant-ne tres de color diferent i, per altra banda, per a fer els serrells que se solen posar com a remat.

Canonera i ordidor

A més del teler, els teixidors necessitaven tenir la canonera per a fer els canons per a omplir les llançadores i poder fer el teixit. Els canons els solien fer les dones i els xiquets.

Els teixidors que treballaven per compte propi, havien de tenir també l'ordidor, estri per a poder fer l'ordit per a posar al teler. Els que treballaven per compte d'un altre, ja disposaven de l'ordit fet i només els calie teixir. L'ordit també ere faena de les dones.

Una altra de les faenes que els quedave als teixidors de faixes ere la de fer els cordons a les dos puntes de la faixa. Els cordons es feien a mà caragolant els fils del serrell. Ere una estampa bastant freqüent, veure un rogllet d'*agüeles* al sol fent cordons i comentaris.

Peces fabricades

Els objectes que es teixien antigament, eren cosa d'utilitat, coses que feien falta per a la vida normal.

Antigament es feien mantes amb sanefes i mantes de quadres, normalment negres i rojos que quedaven a l'altra cara amb els colors invertits. Les mantes es construïen afegint tires del mateix teixit, dissimulant la costura amb cordonet. A les mantes de quadres procuraven que fere algun dibuix general tota la peça, en afegir-ne els fragments.

També feien alforges per a les cavalleries, coixins, vetes i faixes i mandilades per al guarniment festiu de les cavalleries, com per exemple per als parells del dia de Sant Antoni o els dies de boda. Les mandilades anaven rematades a les puntes per unes trenes acabades en borles redones.

Les alforges, per la part del darrere, eren de teixit llis amb alguna ratlleta senzilla de tant en tant. A la part alta de la cara de davant de la bossa els feien unes ratlles que feien d'indicador de la mida (amplada i llargària) i, per tant, del preu; un senyal clarament precursor dels codis de barres tan comuns ara mateix.

Les dos bosses de les alforges anaven cosides pels dos costats amb punt d'alforja que deixa, una volta acabat, un dibuixet com una espigueta.

També feien alforgetes menudes, com a bosses, en forma de pico i quadrades, acabades, a les puntes, amb borletes o periquets.

Actualment la fabricació del teixit de la manta morellana, no cobreix el camp de la utilitat, sinó el camp de l'estètica, el capritx, el disseny o fins i tot la nostàlgia.

Es fan mantes, ponxos, vànoves, cortines, roda-balcons, mantelets per a les taules, gorretes, armilles, bosses, etc. i tota una sèrie d'objectes, on la fantasia i el gust manen per sobre de la necessitat i l'ús. Normalment quan hi ha costures que formen angle, cas de les caigudes dels cobertors o els cantons d'un coixí, es tapen amb cordó. A les bosses se'ls pose el mateix cordó per a poder penjar-se-les al musecle.

Artesans

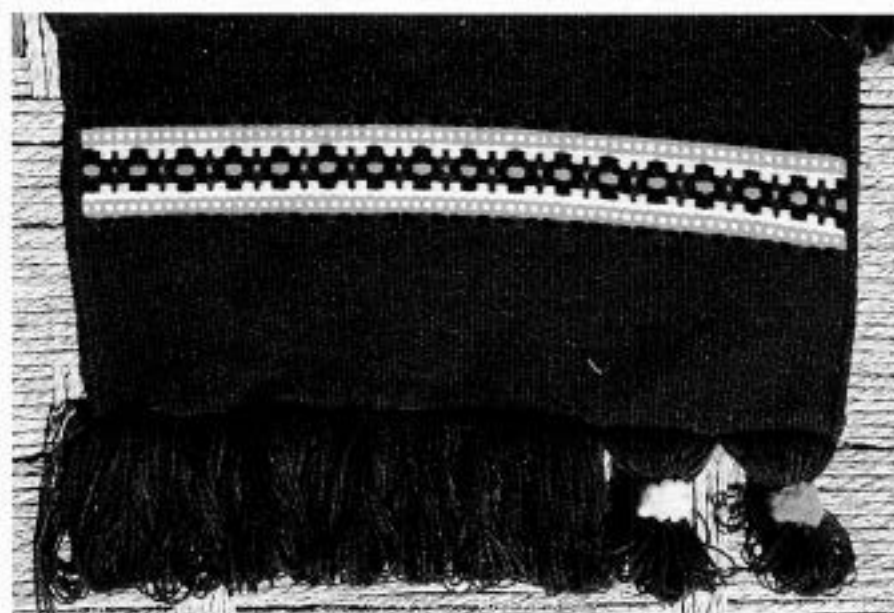
Fins no fa massa temps, encara fins als anys 70, hi havia teixidors que feien mantes, alforges i mantes com a peces d'ús i consum. Les alforges es venien a la part de Galícia i els principals consumidors de faixes es trobaven a la part de Castella, on anava a parar tota la producció de la comarca. Entre estos teixidors podem assenyalar: Calius, Garcia, Bonet, Pepe l'escolà, Gato.

La gent que actualment es dedique a fer anar els telers de mà per a fer tota esta artesanía de les mantes són: La família Moya Pitarch, la família Garcia i Paco Monfort.

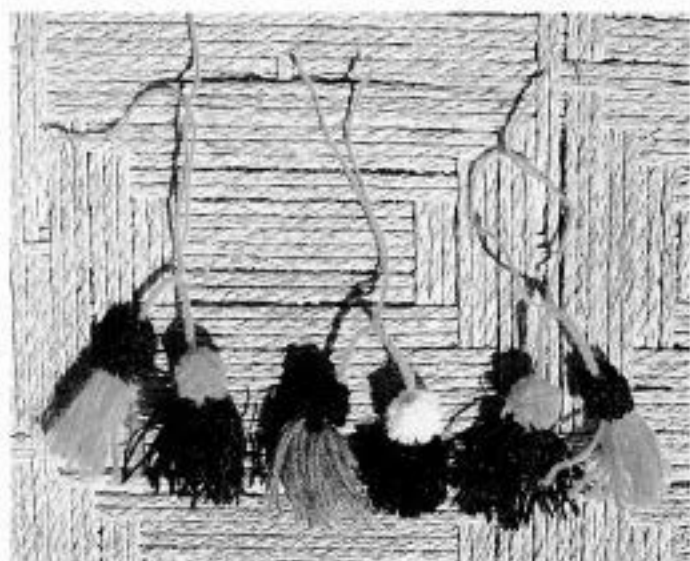
De fabricants de faixes, amb telers mecànics, només queda a Morella, el taller de Rubén Boix.

Alforja

Serrell

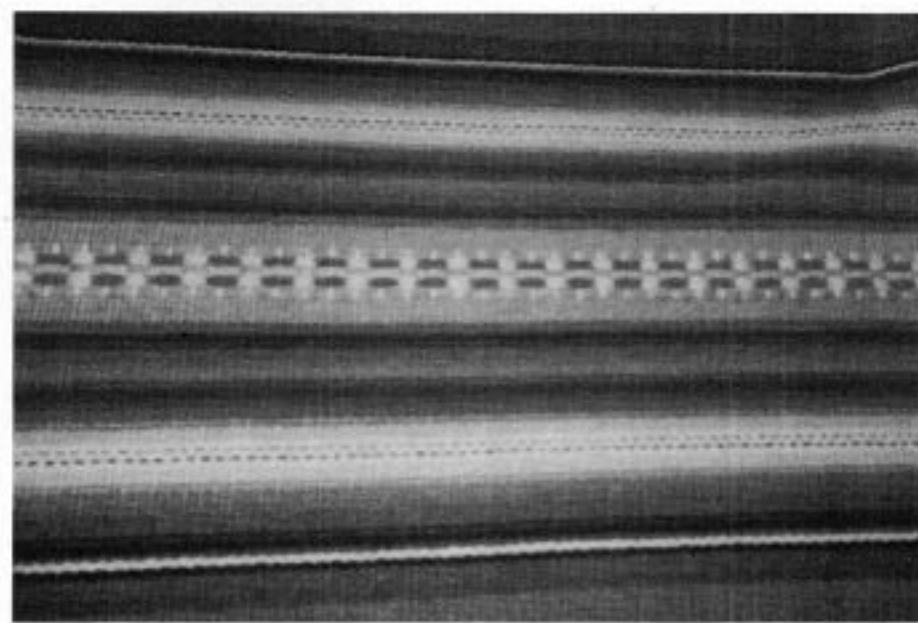
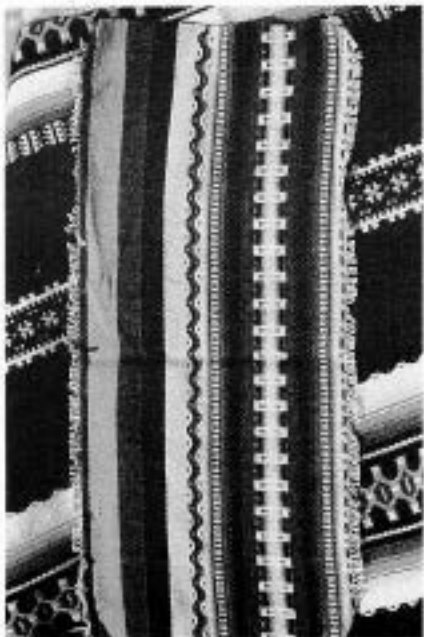
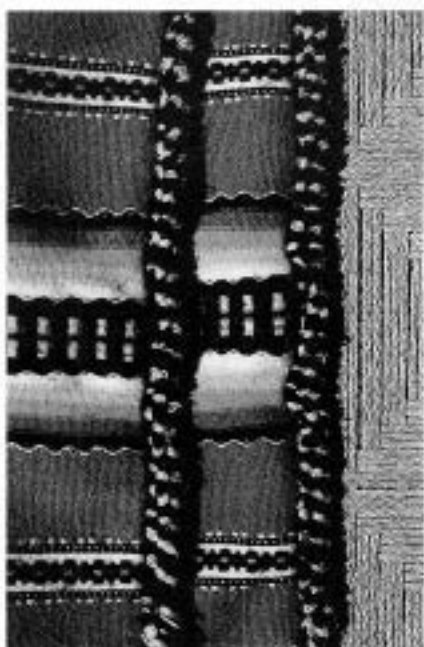
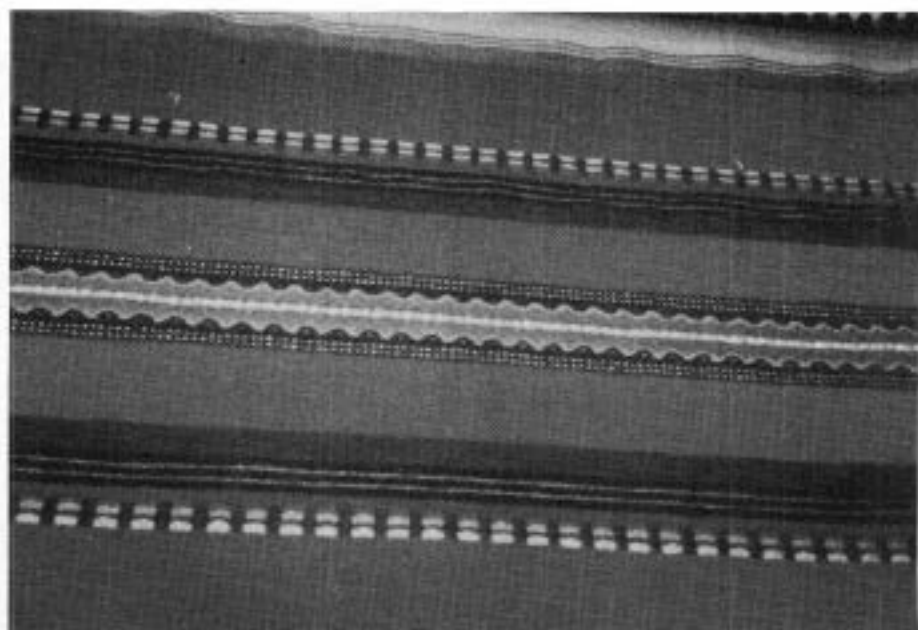

Periquets

Cordó

NOTÍCIES COMARCA NOTÍCIES

Rogatives

El mes de maig és el mes de les rogatives que plenen els indrets de la nostra comarca. Així durant aquest mes es van celebrar les següents:

- * Catí - Sant Pere de Castellfort (30 d'abril, 1 de maig)
- * Sant Cristòfol de Saranyana. La Todolella (1 de maig)
- * Maredeu de la «Naranja» d'Olocau (3 de maig)
- * Villores - Sant Joan (6 de maig)
- * Sant Cristòfol de Saranyana. Cincorres (7 de maig)
- * Sant Cristòfol de Saranyana. La Mata (8 de maig)
- * La Tossa. Herbers (7 de maig)
- * Vilafranca - Sant Pere de Castellfort (7 de maig)
- * Sant Cristòfol de Saranyana. El Forcall (14 de maig)
- * Portell - Sant Pere de Castellfort (28 de maig)

Un tomb per la vida

El programa de TV3, últimament, transpassa la ratlla del barranquet i porte a personatges com Eliseu Climent, el promotor cultural de la ciutat de València.

Per altra banda, continuen anant coetanis de la comarca. El passat dia 8 de febrer va ser la Sra. Carme, que va nàixer el mateix dia que la cantant d'òpera Victòria dels Àngels, el primer de novembre de 1923. Aquesta herbesina havia viscut en altres llocs de la comarca com la Mata i el Boixar, o en altres de comarques veïnes com Penaraja o Benicarló.

Eixa bona voluntat s'igualix amb la pronúncia de «Mata de Morella» o noms per l'estil. El pedaç el perdonem, perquè l'han tret fa poc, però no l'article que falte. També caldrie que algun corrector els diguere que Calaceit no és una ciutat valenciana com van dir al programa dedicat a Climent.

Reunions amb ENDESA

Rogelio Tena, portantveu dels municipis afectats per la pluja àcida de la tèrmica d'Andorra es va reunir a Madrid amb responsables de la Conselleria del Medi Ambient i directius de

l'empresa. La búsqueda d'una solució negociada va ser l'objectiu marcat en aquesta reunió celebrada el passat mes d'abril.

El dia 27, concretament, va tindre lloc una assemblea, a Cincorres, dels pobles afectats per tal d'informar sobre les reunions d'ENDESA amb l'Administració autonòmica. Es va comunicar als alcaldes que l'empresa no pague indemnitzacions perquè no es considere culpable de la contaminació, però vol col·laborar amb el pla de medi ambient per a la reforestació dels boscos.

El 3 de maig es van reunir a Vilafranca els alcaldes de les zones contaminades i les directiu de l'empresa. Aquesta invertirà 23.000 milions de pessetes per adoptar dos tipus de mesures:

1^a.- Instalar sistemes de desulfuració de gasos.

2^a.- Instalar un grup nou de tecnologia nova.

Tot açò (sempre segons l'empresa) disminuirà les emissions de sofre en un 90 %. El temps perquè tot sigui efectiu es calcule en 3 anys. ENDESA, que està disposada a col·laborar en un Pla de Desenvolupament Integral de la Comarca, segueix sense reconèixer la culpabilitat de la contaminació que pateix la nostra comarca. Tanmateix ja veieu si n'és, de generosa!

Vilafranca

Casetes de les aus

A l mes de febrer, el Grup Ecologista de Vilafranca realitzà diverses excursions al camp per tal de netejar les casetes d'aus insectívores que aquest col·lectiu té instal·lades pels pinars del terme de Vilafranca. A més, el GEV també realitzà un estudi sobre l'ocupació d'aquestes casetes que va resultar d'un 50 %, unes dades similars a les d'anys anteriors. Les espècies que ocupen aquestes casetes són, entre d'altres, el carboner comú i el pit-roig. S'observà també una disminució de les casetes que havien estat rosegades per les rates.

Algunes casetes que estaven en mal estat van ser reparades per a tornar-les a posar als arbres.

Trasllat del cas ENDESA

A començaments del mes de febrer es feia públic el trasllat del jutj contra la central tèrmica d'Andorra dels jutjats de Vinaròs als d'Alcanyís, a la província de Terol. Dies després d'aquesta resolució del Tribunal Suprem, el Grup Ecologista de Vilafranca feia saber a l'opinió pública la seua indignació pels fets ocorreguts. Òscar Tena, president del GEV, va dir als mitjans informatius que ara resultaria més difícil aconseguir un resultat positiu en el jutj, degut a que en Alcanyís ENDESA tenia moltes més influències. No obstant, es va ratificar el la posició que el GEV continuaria lluitant fins al final perquè la justícia s'aplique en aquest cas. En la compareixença, el president del GEV criticà també l'actitud d'ENDESA que fa tot el possible per a endarrerir el procés. En un altre orde de coses cal dir que uns membres del GEV participaren a Carta Blanca, en un programa sobre ecologia i el seu presentador, Josep Ramon Lluch, mostrà, en opinió dels ecologistes, «un clar desinterès en relació al tema ENDESA tallant en tot moment el tema de la contaminació».

Acord CEV-APA

L'Associació de Pares d'Alumnes del Col·legi en Blai d'Alagó de Vilafranca va arribar a un acord amb el Centre Excursionista de Vilafranca per tal de dur a terme diverses activitats d'acampada i excursionisme. Les activitats començaren a desenvolupar-se al mes de febrer amb una excursió al mas de Colau i a la savina mil·lenària.

Concurs de portades

La comissió de festes convocà, un any més, el concurs de portades per al llibre de les festes patronals de Vilafranca que enguany se celebraran del 12 al 21 de juny. La penya El Groc, encarregada d'organitzar aquest any els actes, destinà 15.000 pessetes per al guanyador, 10.000 per al segon classificat i 5.000 per al tercer.

Servici de Correus

En els darrers mesos, el servei de repartiment de cartes a Vilafranca resulta ineficaç degut a l'important augment de carrers a la localitat i a que sols hi ha una plaça de carter per a fer el servei diari. Alguns veïns han mostrat les seues queixes degut a que les cartes arriben molt tard, perquè el carter tan sols passa una o dos voltes a la setmana.

Nova ambulància

L'ajuntament de Vilafranca adquirí una nova ambulància dotada amb unitat de vigilància intensiva. La financiació va anar a càrrec del propi ajuntament i del banc Bilbao-Biscaia. Aquesta nova ambulància va suplir l'antic R-18. Cal dir que en un termini de dos anys totes les ambulàncies que hi haja caldrà que estiguen equipades amb UVI. D'una altra banda, existeix la possibilitat que en un futur el servei s'amplie encara més amb la compra d'un tot-terreny ja que el que hi ha ara ja té molts anys. En l'actualitat a Vilafranca hi ha tres ambulàncies, dues equipades amb UVI i un tot-terreny.

Escorxador municipal

El nou escorxador municipal va entrar en funcionament després que l'antic tancare per deficiències sanitàries i d'infraestructura. El nou escorxador serà utilitzat per tots els carnisers del poble i per aquelles persones que desitgen fer matances en aquest lloc.

Parc de bombers

En un futur s'instal·larà a Vilafranca un parc de bombers que depassarà l'àmbit municipal. Aquest parc estarà conformat per voluntaris i donarà servei a les poblacions de Vilafranca, Ares, castellfort, Albocàsser, Benassal i Culla. La dotació amb què comptarà aquest parc serà de dos vehicles tot-terreny, una motobomba i una brigada anti-incendis que treballarà contínuament a l'època estiuenca. La posada en funcionament està prevista per a aquest any 1994. El finançament d'aquest parc correrà a càrrec de la Diputació i de la Generalitat.

Activitats del GEV

El Grup Ecologista de Vilafranca estigué present en la Fira Alternativa de Castelló amb una parada informativa sobre els problemes que afecten a la comarca dels Ports i també van realitzar una mostra dels efectes de la contaminació produïda per la central tèrmica d'Andorra, a més, en el mes de març, també dugué a terme les V Jornades de l'Arbre que cada any organitza aquesta associació. Dins d'aquestes jornades tingué lloc la II Assemblea General de socis i, a més, per a l'ocasió membres del GEV efectuaren el muntatge d'un audiovisual amb el títol **Saps què passa al teu poble?**, una clara referència a tots els problemes mediambientals que passen a Vilafranca, segons el col·lectiu ecologista.

La plantada dels arbres tingué lloc a les fonts del Llosar. Allí es plantaren arbres autòctons de la comarca. A més, també, es realitzà una excursió als carrascals de Morella per tal d'apreciar sobre el terreny els darrers impactes sobre el medi produïts per la central tèrmica d'Andorra.

Activitats del CEV

El Centre Excursionista de Vilafranca dugué a terme una estada a Ares. Molts de xiquets participaren en aquesta excursió en la qual els assitents pujaren fins la mola d'Ares on pogueren contemplar la impressionant vista que, des de la muntanya, es pot veure. Pròximament el CEV efectuarà més excursions a diferents pobles.

Al mes de maig l'associació organitzà les IX Jornades Muntanyeres que comptaren amb la presència d'un gran nombre de joves i xiquets a totes les excursions i acampades que es dugueren a terme.

XI jornades del Tercer Món

La Comissió Comarcal per al 0,7 % organitzà per segon any consecutiu les jornades sobre el Tercer Món, que en aquesta edició tingueren una dedicació especial a Sudamèrica i, més en concret, al Brasil. Les activitats més destacades que es dugueren a terme en aquestes jornades van ser l'elaboració de pa brasiler, diverses exposicions que mostraven l'artesanía llatino-americana així com els problemes que pateix aquest continent. En aquestes jornades es comptà amb la participació especial d'Amada Rodríguez, educadora del Junior que va estar vivint amb xiquets brasilers al llarg de dos mesos i que aportà la seua experiència en aquestes jornades.

Reunió a Madrid

Al llarg del passat mes d'abril, representants d'ENDESA, Generalitat i Ajuntaments es reuniren a Madrid per tal de trobar una eixida negociada al problema de la contaminació. Després de diverses reunions, en el moment de fer aquest resum, ENDESA ha presentat un pla d'inversions a les seues centrals tèrmiques així com un pla de recuperació a les comarques dels Ports i el Maestrat.

D'una altra banda, els Ajuntaments barallaven la possibilitat de retirar-se de la querrel·la presentada contra l'empresa, també s'insinuà que el GEV optaria per la decisió dels Ajuntaments. Aquest fet va ser desmentit contundentment per membres del GEV que es ratificaren en la seua posició de continuar per la via judicial, dient: «nosaltres en cap moment hem fet cap insinuació sobre una possible retirada. És més, ens ratifiquem en la nostra posició de continuar les actuacions per la via judicial a Alcanyís.»

Curs de turisme rural

Al llarg d'aquests mesos va desenvolupant-se a Vilafranca un curs de turisme rural que conste de 250 hores dividides entre la pràctica i la teoria. Les classes teòriques s'estan duent a terme al centre municipal de Formació Professional i les classes pràctiques es faran al llarg d'una setmana al mas de la Noguera. El finançament d'aquest curs set va a càrrec dels Fons Socials Europeus. L'objectiu és aplicar el turisme rural al desenvolupament econòmic i a la protecció de la natura.

Festa de la JOC

El dia 24 d'abril es desenvolupà a Castelló la festa de les Joventuts Obreres Cristianes al País Valencià en la qual participaren alguns jòvens de Vilafranca. En aquesta festa es reuniren més de 200 jòvens de les províncies de Castelló, València, Alacant i Múrcia.

Festa de la matança

Per iniciativa de l'Ajuntament de Vilafranca i amb la col·laboració de molta gent del poble, el dissabte dia 16 d'abril tingué lloc a Vilafranca una festa singular: la matança. Dos bacons foren sacrificats pel matí i després es van fer botifarres, llonganisses, xociços... Molta gent del poble va anar al dinar que tingué lloc al pabelló polivalent de la localitat. Després de dinar es van fer partides de burro i altres jocs de cartes. Després hi va haver bureo i més tard tingué lloc el sopar en el qual també participà molta gent i després més bureo.

D'aquesta forma es recuperà a Vilafranca una festa que feie molts anys que no es rememorava. La gent del poble quedà molt satisfeta i va quedar amb ànims de tornar-la a repetir.

Com a nota curiosa cal dir que el dissabte va estar nevant tot el dia, fet que augmentà la singularitat de la festa.

Actors ocasionals

Vilafranquins i vilafranquines participaran en una pel·lícula d'origen britànic amb una temàtica al voltant de la guerra civil espanyola. A Vilafranca es va dur a terme una selecció prèvia en la qual participà molta gent. Aquesta pel·lícula, que ja ha començat a rodar-se, comptarà amb la participació de gent d'altres pobles de la comarca dels Ports. La funció que desenvoluparan els seleccionats serà la de participar en una batalla entre els bàndols nacional i republicà.

Lluís Puig i Gil

Morella

Obres

Les obres per a un nou aparcament subterrani, amb capacitat per a uns 140 vehicles van començar el passat mes de març amb la demolició de les antigues escoles públiques. Està previst situar en aquest nou espai la nova guarderia municipal.

Continuen les obres a la font de Colom, el Pla d'estudi i les de l'edifici de l'ajuntament que s'havien paralitzat.

Els nous dipòsits de l'aigua estan molt avançats i podran augmentar considerablement la capacitat d'aigua d'abastiment de la ciutat.

Cine

La Fundació 50 Sexenni va mostrar durant aquests darrers mesos un cicle de cinema de primera fila. Pel·lícules com *Parc Juràssic*, l'òscar *Belle Époque*, *El Gran Dictador*, *Esència de Mujer* són una mostra de l'excel·lent cinema que hem pogut veure.

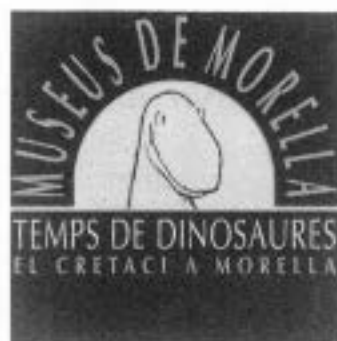
Conferències i exposicions

A la casa Ciurana, el passat 26 de març, en els actes de la Fundació 50 Sexenni, l'arquitecte i dibuixant de tires còmiques José M. Pérez «Peridis» va donar una conferència sobre **Restauración y Escuelas Taller**. Cal dir que Peridis va ser l'impulsor a Espanya de les anomenades Escoles-Taller. Aquesta conferència va donar pas l'exposició **Proyectos para el centro histórico de Morella**, realitzada pels alumnes de post-grau de la Universitat Politècnica de Barcelona dirigits per Salvador Tarragó.

Igualment, a casa Ciurana, el 2 d'abril, la professora d'art de la Universitat Central de Barcelona, Francesca Espanyol va oferir una conferència sobre les pintures de la Dansa de la Mort de la sala capitular del convent de Sant Francesc, actualment en fase de restauració. Al mateix acte l'associació Amics de Morella y Comarca va presentar el seu butlletí.

Nou museu

El passat 25 de març es va inaugurar a les torres de Sant Miquel un museu paleontològic anomenat **Temps de Dinosauris**. Presenta una mostra de les restes fòssils d'aquests animals trobades a Morella.

Rogativa dels menuts

Es dies 30 d'abril i 1 de maig la gent menuda de la catequesi de post-comunió i alguns de comunió van participar en una rogativa singular. El dissabte, després de trobar-se al Placet, van baixar a l'Hostal Nou on visitaren la capelleta. També van fer la visita a les altres capelletes, la Torreta, el Coll, les dos del Pont de la Bota (la del pont i la del barranc).

Des dels corrals del Macareno, on es van afegir tots els altres menuts, van baixar a Vallivana, a peu, cantant el rosari.

Van dormir a vallivana. En ser l'altre dia, van pujar a l'aparició. Després la celebració de l'eucaristia i la paella a l'hora de dinar per als més de 200 assistents van posar la cloenda a aquesta festa tan singular.

Reunió del PRINTER

El passat 27 d'abril, a la casa Ciurana, va tindre lloc una reunió del PRINTER (programa interassociacions) amb les diverses associacions del poble.

Els punts que es van tractar van ser el següents:

- Avaluació de la campanya 1993
- Nous serveis
- Proposta d'activitats per al 1994
- Línia de subvenció directa
- Qüestions puntuals: memòria, justificacions, etc...
- Propostes i consultes dels assistents.

Els rotllos

El dia 25 d'abril, dia de Sant Marc, es va encetar el cicle dels rotllos i les primes que es reparteixen pels peirons i les ermites del terme de Morella

Actualment, els llocs on se celebra aquesta tradició són:

- Ermita de Sant Marc (25 d'abril)
- Ermita de Sant Pere dels Llivis (29 d'abril)
- Els Apòstols de la Llèqua (1 de maig)
- Peiró de Santa creu del riu de les Corses (3 de maig)
- Santa Creu de la Pobleta. Aquest any no es va fer.
- Peiró de Sant Bàrbara i Sant Pere de Regatxol (Pasqua Granada)
- Ermita de Sant Antoni de Morella la Vella (13 de juny)
- Ermita de Sant Antoni de la Vespa (diumenge després del 13 de juny)
- Peiró de Sant Cristòfol (10 de juliol).

Presentació de «Primer dissabte de maig...»

El passat dia 7 de maig, coincidint amb el primer dissabte de maig, es va presentar a la casa Ciurana el llibre **Primer dissabte de maig** dels autors, Julio Carbó Ferrer, Julià Pastor Amela i Julià Pastor Aguilar.

Aquest llibre, que conte, amb les fotografies de Carbó i la poesia de Pastor Amela la rogativa de Vallivana, ha estat promocionat per la Fundació 50 Sexenni i editat per la Generalitat Valenciana.

Xavier Fabregat, alcalde de Morella i president de la Fundació, va presentar els autors i va fer una relació de les activitats culturals que s'han fet, es fan i es faran durant l'any sexennal.

Julià Pastor Amela ens va explicar que la pèrdua d'un bon amic el va portar a escriure aquesta emotiva poesia que done títol al llibre. A continuació, amb un gran silenci i emoció entre els assistents, va llegir la seua poesia.

Julià Pastor Aguilar ens va explicar com va nàixer el llibre, a partir dels projectes amb Ernest Querol i les converses amb Julio Carbó. A continuació va llegir una emotiva carta de Julio, que per motius de faena no va poder assistir a l'acte i va agrair a tots els protagonistes -tota la gent que va i fa possible la rogativa- la seua col·laboració.

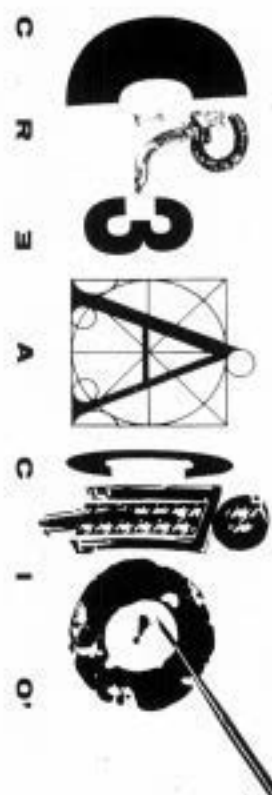

El camí de la tragèdia

per Beat Sterchi

Quan el fill de l'amo de la granja de porcs va sortir del seu cotxe arrossegant-se, tremendament esgarrat i maleint, molts van creure que havia estat un miracle. La gent del poble va anar en pelegrinatge fins la corba, allà on el cotxe havia començat a derrapar, s'havia descontrolat i finalment havia sortit de la carretera. Els qui hi anaven, miraven muts de sorpresa cap al pendent, veien la carrosseria retorçada i s'enduïen els mans al cap. Després de tres capgirades, el cotxe havia quedat a la vora del barranc, perquè l'havien parat els pocs pins esparsos que hi ha allà. Dos mesos més tard va ser l'amo mateix de la granja de porcs el qui es va sortir de la carretera, per una de les moltes corbes. Ell anava també molt poc a poc, no com el seu fill, però a la ciutat d'allà aprop havia sovint més del que podien permetre les seves arts de conductor. El seu vell FIAT no va trobar pins al seu camí. La guàrdia civil va tardar dos dies a treure el cadàver del barranc. Un mes després de l'enterrament de l'amo de la granja de porcs, el carter es va saltar el senyal de «cediu el pas» i va entrar sense reduir la velocitat a la carretera general que passa per la vora del poble. Mai a la vida havia vist res de semblant, va dir el capellà, mentre entraven els taüts dels tres nens i els posaven al costat dels seus pares, davant de l'altar, amb l'església plena de gom a gom. El cotxe del carter l'havia enxampat pel costat un camió i l'havia arrossegat quaranta metres. Els ocupants del cotxe havien mort tots a l'acte. Al poble, a partir de

llavors, es va parlar molt dels tres taüts, i també de les carretes. Deien que si les haguessin fetes com Déu mana no hauria calgut tenir tanta por dels accidents. Encara no havia acabat el mes quan el botiguer del poble va xocar frontalment amb un camió de transport de bestiar. Tornava de la ciutat a primera hora de la nit, amb la seva família, va començar a ploure i quan feia una corba tancada va relliscar fins que va ocupar la part contrària de la carretera. Només el fill petit del botiguer va sobreviure el xoc. Anava assegut al darrere, entre les seves dues germanes. Però a la fi també ell va morir al mateix lloc de l'accident. La filla de l'amo de la fonda anava també a la ciutat d'allà aprop quan, poques setmanes més tard, en un adelantament, va xocar contra un pal de l'electricitat a 160 per hora. Hi havia boira quan l'aprenent de fuster va quedar atrapat en un xoc múltiple a l'autopista, i encara que va ser un dels supervivents, hi va perdre un braç, que a més era el braç on no li faltava cap dit de la mà. Poc després va ser de nou una família sencera la que va deixar la vida a la carretera. Les circumstàncies havien estat tan absurdes i horribles que tots evitaven de parlar-ne. Com que l'accident havia estat a la ciutat d'allà aprop els funerals es van celebrar allà mateix. La gent del poble va fer el viatge tota junta, en un autocar llogat. Durant el camí es va parlar poc, tots es volien estalviar els insuportables detalls, però la convicció general era que es tractava d'una maledicció. L'ofici de mort va ser excepcionalment llarg, l'església es va omplir

dels plors i dels plans dels homes i les dones, que semblava que no anessin a acabar mai. Els capellans no havien demanat mai amb tanta vehemència el perdó de Déu. De tornada, a l'autopista, l'autocar va topar amb un indicador, va relliscar i a la corba de sortida es va capgirar quan encara portava molta velocitat. Dels 76 habitants del poble que anaven a l'autocar només 42 van sobreviure l'accident. Entre els supervivents hi havia el xofer. Ell nega que s'adormís al volant i persisteix a assegurar que per ell tot el decurs de la tragèdia és inexplicable.

Traductor: Alejandro Pérez Vidal

Ximet

Al banquet no hi va faltar cap detall: bon vi, bon humor i bona cosa de menjar. Amb set o vuit plats complits, algú va poder traure la panxa de mal any i van quedar tots contents i tips.

El dia del casori va borromejar seguit, però allà al tardet plovia intensament i no els va quedar altre remei que acomodar la parentela com van poder. No els podien deixar marxar de cap manera amb aquella hora tan roïna. I els uns allà i els altres ací, al remat, només quedava Ximet sense llit.

Ximet era mosso vell ja. De més jove havia festejat amb una masovera que tenie bon tros de pinar, uns quants jornals de terra i bona rabereta de bestiar.

- Sí, fill meu, sí-li deie sa mare- amb eixa xica faràs molta sort. Guapa no ho és massa, però treballadora molt. A casa seua són bona gent i, encara que avui no hi penses, allí tindràs sempre el plat a la taula i el llit calent.

Però la cosa no va anar prou bé. A Ximet se li feie molt costerut allò d'estar tota la vida a un mas, encara que en fore l'amo. Així que, un dia, va deixar la

masovera i se'n va anar a la capital. A la primeria s'enyorava a saber el quant i, algun camí, va estar a punt de tornar, però tot canviava de color quan pensava en la sega i el batre, en llaurar i veremar i esbordar, i...

Amb els anys li van faltar els pares i no li va quedar altre parent al poble que un cosí germà i es va alegrar barbaritat quan li va arribar la notícia que es casava i que l'esperaven allà.

Al carrer continuava plovent com si no ho haguere fet mai i a casa monés quedava Ximet, els altres invitats ja se

n'havien anat. Ell no volie, de capo manera, destorbar però els nòvios van insistir tant que, al remat, no s'hi va poder negar.

- No res, home, no res -li deien. Això podríem fer, no te n'aniràs amb este temps. Tu dorms ací amb natres i prou.

L'alcova ere molt menudeta i el llit hi cavie ben justet. S'hi van gitar los tres allí; la nòvia a un costat, Ximet a l'altre i el nòvio al mig. Una mica pretos sí que estaven, però el cansament els va guanyar ben prompte i es van adormir.

A mitja nit, Ximet es va despertar i, allí quietet sense sorollar-se gens, s'ho va cavillar tot ben cavillar i va decidir que havie de fer una visiteta a la nòvia a l'altre cantó del llit. Així és que, valent com ell sol, va passar ben a poc a poc per damunt del nòvio que dormie com una soca i que va continuar roncant com si no res.

Quan Ximet va acabar el que havie anat a fer, va pensar que se n'havie d'entornar abans no es despertare l'altre. I així ho va fer, però amb tan mala fortuna que, quan passave una altra volta per damunt del parent el va tocar una miqueta amb el genoll i el va despertar.

- Ep! -va cridar el nòvio tot parat en

trobar-se a Ximet agenollat i escamar-rat damunt d'ell.

I, de seguida, va saltar.

- Xaic!, però... que tu a on vas?

I Ximet, tot atabalat, només va saber contestar:

- No, si no vaig, que ja torno.

J.A. Carrévalo Sancho

IRRIAGRO

SISTEMES DE REG

VENDA AL PÚBLIC DE:

- "Tuberíes" de PVC i accessoris
- Mangueres de polietilè i accessoris
- Materials per a reg per aspersió
- Material per a reg per degoteig
- Programadors agrícoles
- Motobombes diesel i gasolina
- Bombes (submergibles, horitzontals, pressió, etc.)
- Dipòsits, "cubes" i "silos" de fibra de vidre

PRESSUPOSTOS I PROJECTES DE:

- Basses (formigó, PVC, etc.)
- Conduccions d'aigua
- Regs per aspersió
- Regs per degoteig
- Comunitats de regants

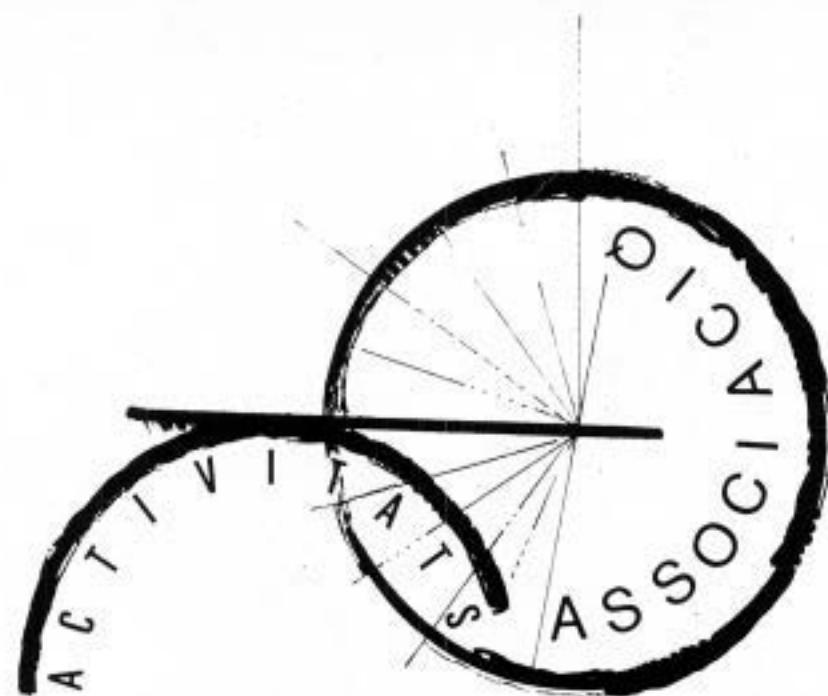
Crta. Morella, km. 3.300 • 12006 Castelló.
Tifs. 21 49 49 - 24 41 64

Lluís V. Aracil

La trajectòria de Lluís V. Aracil és pràcticament impossible de simplificar. El títol d'un dels seus treballs (inèdit, com la majoria) ens pot donar unes pistes elementals, almenys per articular-ne quatre dades bàsiques. Es tracta d'una sessió del Seminari de Sociolingüística de Barcelona sobre "Vida, acció, co-municació: el model de Lull i Comte".

Comencem per **vida i acció**. Lluís Aracil va néixer a València el 1941, va estudiar al col·legi dels Jesuïtes i cursà la carrera de Dret a la Facultat de Gregori Mayans. A la Universitat va ser un dels estudiants més actius i omnipresents de la seua promoció. Va formar part del Seminari de Sociologia de València (1a època: 1959/62). Des d'aleshores la seua vocació com a sociòleg no ha deixat de treballar productivament en camps en què ha centrat la seua atenció — com ara els conceptes bàsics que articulen l'entramat de la sociolingüística i que potser coneixereu. Com a **Vice-president i President del Comitè de Sociolingüística de l'Associació Internacional de Sociologia** va impulsar empreses constructives i congenials amb el seu esperit pioner. A Espanya va ser co-inventor de la FASEE (Federació de Sociologia) i aglutinador dels seus col·legues bascos i gal·lecs —d'on va resultar el manifest *Iruñean Sortua* (1983).

Dues mostres (molt incompletes) dels seus treballs van aparèixer en forma de llibre: *Papers de sociolingüística* (1982) i *Dir la realitat* (1983), tan lúcids i apassionants com difícils de trobar i aparentment ignorats. Però tornem a l'esbòs biogràfic: A 1964-65 féu el servei militar a Madrid, on va col·laborar a la *Revista de Estudios Políticos* i al diari *Madrid*. Molt després (1991-93) publicaria articles sociològics al diari *El Observador*, de Barcelona. En 1970-73 va viure a Nova York i a San Francisco, fent recerca a la *Yeshiva University* i a *Stanford* — i va aprofitar escrupolosament l'oportunitat per llegir el bo i millor de les diverses ciències socials. Açò, unit al seu interès per la física i les matemàtiques, que arrenca del Batxillerat, i al fet que també des de ben jove havia anat consolidant un bon coneixement de la tradició greco-llatina, li ha permès un accés directe al millor pensament de la nostra Civilització. Amb el pas dels anys ha prosseguit i aprofundit els seus interessos, fins arribar a síntesis i reinterpretacions molt lúcides de la

Seminari sobre La Mort

IMPARTIT PER: LLUÍS V. ARACIL MORELLA, del 18 al 23 de juliol de 1994

DURADA: 30 hores

Amb el reconeixement acadèmic de la **Universitat de València** (Facultat de Filosofia, Dpt. de Metafísica i Teoria del Coneixement). Se n'expedirà el certificat d'assistència, si així se sol·licita.

PROGRAMA

Dia 18: 19 h. - 22 h.: **Presentació del seminari** al Convent de Sant Francesc. Conferència inaugural de **Francesca Español** (Universitat Autònoma de Barcelona) sobre "El macabre en l'edat mitjana: les pintures del convent de Sant Francesc de Morella".

Interpretació amb dolçaina de la música de la dansa de la mort de Morella, a càrrec de **Julià Pastor**.

23,30h.: **Calmant** (cremat) de **benvinguda** al Bisgarguis.

Dia 19: 11 h.-14 h.: - **Mort i consciència**. - **Absurd i misteri**.

22'30h.-1'30h.: Projectió i comentari de "El setè segell", d'Ingmar Bergman (1956).

Dia 20: 11 h. - 14 h.: **Immortalitat i l'altre món**.

22'30 h. - 1'30 h.: Projectió i comentari de «El diable digué no» (*Heaven can wait*) d'Ernst Lubitsch (1943).

Dia 21: 11 h. - 14 h.: - **L'obsessió de supervivència**. - **El suïcidí**.

22'30 h. - 1'30 h.: **Recital** d'una antologia de textos sobre la mort, a càrrec d'un poeta i una actriu.

Dia 22: 11 h. - 14 h.: - **El sentit de la mort**.

22'30 h. - 1'30 h.: Projectió i comentari de «Dublinesos», de John Huston (1987)

Dia 23: 11 h. - 14 h.: - **La posteritat**.

història de les idees. Una mostra d'això va ser *Error i engany: Esquema teòric i pistes bibliogràfiques*, presentat a la primera edició d'aquest Seminari i que eixirà imprès en el primer número de la revista *DIR (Discussió i Recerca)* que el **Grup de Sociolingüística de València** té previst d'editar pròximament.

Recordem la tercera paraula clau: **comunicació**. A part de l'Aracil com a home d'acció, lector i recercador infatigable —"Busqueu i trobareu" és una de les seues màximes—, hi ha encara un altre aspecte essencial de la seua vida: l'Aracil oral, el que ara coneixereu vosaltres ací, a Morella, en la 2a edició d'aquest Seminari. És l'Aracil de les conferències, congressos, taules redones, seminaris... Val a dir que dirigeix des de fa cinc anys el **Seminari de Sociologia de València**, continuació d'aquell altre que esmentàvem al principi, i on ha tractat temes com "Persona/Persones", "Home (la casa)" i "Història de les llengües d'Europa"... Finalment hi ha la dimensió més íntima, càlida i apassionant de la comunicació: la conversa intel·ligent entre i amb amics.

Cal assenyalar també l'exemplar **tasca docent** que ha exercit (10 anys a la **Universitat de Barcelona**) i encara exerceix (fora de les institucions acadèmiques oficials) sobre tots aquells que gaudeixen escoltant-lo, de la qual destacaríem, com a síntesi, una classificació de tot allò que es pot ensenyar i aprendre, que pot aclarir moltes coses i que expressa la importància que per a ell té l'educació. Segons Aracil, les coses que l'ensenyament pot transmetre pertanyen a tres nivells jeràrquics: 1) Un **saber**, que és informació, dades, un coneixement que seria l'aspecte més superficial, més separable de la persona, més emmagatzemable (per exemple en un disquet informàtic) i que lamentablement és massa sovint allò més valorat i "avaluat" pels "educadors"; 2) un **entendre**, que és "saber com" i consisteix en operacions, trucs, que només poden aprendre's personalment perquè (com la gimnàstica) són exercicis pràctics; i 3) uns **valors**, que s'ensenyen i s'aprenen tàcitament perquè només poden anar implícits en exemples (no podem posar-los en disquets) i són

absolutament inseparables de la persona, de nosaltres mateixos. Això—que no és instrucció, sinó formació— és el més important, perquè és el sentit de tot.

Presentacions del Seminari:

València, 3 de juny, 19,30 h., al Club Diari Levante.

Barcelona, 15 de juny, 19,30 h., a l'Ateneu Barcelonès.

Coordinació: Ernest Querol

Comentaris cinematogràfics: Pilar Alfonso

Fotografia: Pasqual Mercé (cedida per Francesca Adell) Fragment de la dansa de la mort del convent de Sant Francesc (Morella)

Inscripcions i informació: Marisol Pitarch

Col·laboradors: Julià Pastor, Narcisa Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa (Text sobre Aracil: Josep Lluís Navarro).

Associació Cultural dels Ports

**OFICINA D' INFORMACIÓ
INICIATIVES I
RECLAMACIONS**

US INFORMA TELEFÒNICAMENT
Sobre tota l'Administració de la Comunitat Valenciana, la seua estructura, funcions i procediments

■

**US INFORMA PERSONALMENT
I PER CORREU**
Les seues preguntes, suggeriments i reclamacions seran degudament rebudes, contestades, classificades i trameses a l'òrgan competent

■

US REGISTRA QUALSEVOL DOCUMENT
Adreçat a l' Administració Autònoma

**GENERALITAT VALENCIANA
PRESIDÈNCIA**

CASTELLÓ: Carrer Major, 78 Tlf. 358222 Fax 358066

Com esteu?

Nosaltres, actualment, tenim controlades les trapissondes de *Poble Nou*.

Però qui sap si l'Antoni acabarà posant-se en política perquè en té l'edat i el barri necessita un regidor...

Creiem que la tieta no acabarà anant al psicòleg i els jòvens no votaran cap partit...

Pensem que tots plegats l'erraran més de quatre vegades... entenem que la vida continue i algun dia vindrà la primavera, aquest estiu segurament prendrem el sol i és possible que Antonieta, Quiquet, Marieta i Pepet visiten Morella per coses del COS.

Mentrestant feu una ullada a tot el material que hem rebut esta temporada.

Replegueu les sòries de pobles i comarques en els de sempre: revistes, diaris, etc.

- **Plana Rasa**, 2: revista informativa i cultural de l'Associació Cultural de Sucarrats, Montroig.

- Als **Traiguera**, diari local d'aquesta població, núm. 197 a 200 (amb aquest darrer celebren els 5 anys de permanència) podeu assabentar-vos de les notícies locals i d'algun comentari d'interès sobre la ceràmica de Traiguera. En el núm. 199 hi ha un reportatge sobre el paper moneda local de la comarca del Baix Maestrat durant els anys de la guerra civil.

- **Lo Floc**: revista del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar, dossier història, «Els riudomencs en la campanya de Salses de 1639» (núm. 135).

- **Pòrtula**: informatiu local del Marratxí, els núm. 138-140.

- **Lluita**, núm. 180: amb el tema, al dossier central, «la reforma laboral del PSOE».

- **L'Estel**: revista que edita el Centre Excursionista de Castelló, núm. 5, amb els itineraris i projectes realitats últimament.

- Els **Saó**, 171, on podreu llegir en el quadern central el cooperativisme al País Valencià; dins del quaderns, s'hi afegeix una entrevista amb J.M. Soriano i, en la secció pròpia d'entrevista, hi ha la que li fan a Augusto Roa Bastos. 172, tema del quadern: la literatura infantil i juvenil; d'interès també, una entrevista a l'Enric Valor. 173, trobareu, entre d'altres, una entrevista a Josep Palomero que ha publicat a l'editorial Bromera la seua primera novel·la **Els secrets de Meissen** i, en el tema central, es fa un repàs a la història actual, amb el títol «el nou ordre mundial», que resulte força interessant.

- Des de l'MPD ens informen del servei de la biblioteca. (Això està a la Fàbrica Giner, apartat 22, 12300, Morella).

- A **La Carrasca**, núm 18, que edita la Colla Ecologista d'Alcoi, podreu trobar informació sobre el parc natural de la Font Roja).

- **Vila de Càlig**, núm. 18: en la secció d'opinió apareix un article sobre el tema de la gestió de les deixalles al Maestrat.

- **Bisgargis**, núm 240. S'encarrega de publicar-lo la Colònia Forcallano-Catalana. És un diariet d'informació del poble per a les persones de la diàspora.

- **El Diariet** de les Cases d'Alcanar, núm. 17, que ha canviat de format, però que segueix sent un element d'informació/denúncia dels problemes locals.

- A **Gran Penedés**, núm. 39: revista d'informació comarcal (Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedés i el Vendrell) trobareu dades del cicle de conferències sobre la guerra civil a Vilanova, les plantes aromàtiques de la comarca, la ruta dels monestirs de la meseta castellana. L'edita l'Institut d'Estudis Penedesencs).

- **La finestreta**, núm 8, del Centre Cultural Castellut, de Castalla.

- El periòdic local **Les Coves de Vinromà**, núm. 34, que publica l'Associació el Tossal Gros.

D'interés

La Casa Verda (ecologia), núm 79. Hi ha un resum molt interessant sobre un informe del pla director d'infraestructures 1993-2007 en transport interurbà.

En aquesta pàgina us enseyem les portades de les publicacions que hem rebut darrerament de les associacions amb les quals mantenim intercanvi. Es tracte, en molts dels casos, de recopilacions d'estudis dutes a terme durant un any. També podreu veure les portades de revistes monotemàtiques de literatura o d'història.

- **Boletín de la Sociedad castellonense de Cultura**, tomo 69: temes de lingüística, d'història i d'arquitectura.

- **Passadís**, quadern de lletres: el dossier dedicat a Joan Fuster i les ressenyes habituals de llibres.

- Ajuntament d'Alcoi; un recull de les II Jornades de Sociolingüística, **L'ús social i el futur de la llengua**.

- **Guasac**, núm. 3. Publicació del Grup d'Estudis locals de Sant Cugat del Vallès.

- **Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs** núm. 63, sobre la introducció de l'avellaner al terme d'Alcover.

- **Contrapunt**: assaig sobre llengua, economia i societat a la València del segle XV.

- **Actes de les Primeres Jornades d'Estudi sobre la Terra Alta**.

- **L'Aiguadolç**, revista de literatura de l'Institut d'Estudis Comarcals de Dènia.

- Recull de conferències sobre el nacionalisme i les Actes del I Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana, de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

- Institut d'Estudis Andorrans: **El ball de l'ossa d'Encamp a Andorra, Jurisprudència del Tribunal Superior de la Mitra del Principat d'Andorra, Diplomatar de la Vall d'Andorra, segle XIV**.

- **El creixement urbà a través dels capbreus. La canonja al S. XVIII**, editat pel Centre d'estudis Canongins Ponç de Castellví. N'és autor Josep Llop Tous.

- **Quaderns de Vilaniu**, miscel·lània de l'Alt Camp, núm. 24, sobre arquitectura, art, història... de l'Institut d'Estudis Vallencs.

- **Recull**, núm 2 de l'Associació Cultural Alt Gaià de Santa Coloma de Queralt. Recopilació d'estudis.

Novetat

Hem rebut la **Revista de Girona** editada per la Diputació de Girona amb reportatges i estudis sobre temes diferents.

Revista de Girona

Litúrgia
m' enamora Dali
a la presó

Gironins africans

Actes de les Primeres Jornades d'Estudi sobre la Terra Alta

La Revista 3

L'AIGUADOLÇ

REVISTA DE LITERATURA

Núms. 19-20 • Dossier:
El teatre popular valencià
Marina Alta, primavera
1994

SOBRE EL NACIONALISME

Diego Wolkstein
Joan Francesc Mars
Josep Matgalea

LLENGUA, ECONOMIA
I SOCIETAT A LA
VALÈNCIA DEL SEGLE XV
(Segons L'ESPILL de Jaume Roig)

MARC-AURELI VILA

Memòria de l'Institut d'Estudis Valencians

RECALL

Núm. 2 - Associació Cultural del País - Santa Coloma de Queralt

JOVENIVOL moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel 160710 MORELLA

TEJIDOS Viñals

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

Bases de premis

Fundació Vives i Casajuana convoque:

- Premi **Francesc Carreras i Candi**, sobre un treball d'investigació històrica medieval.

- Premi **Eduard Fontseré** a un estudi sobre ciència referit a Catalunya.

- Premi **Josep Massot i Palmés** sobre reculls de vocabulari.

- Premi **Concepció Alemany i Vall** a estudis sobre la dona.

- Premi **Antoni Bergós i Massó** a una biografia d'algun polític català, ja traspasat.

- Premi **Josep Iglésies i Fort**, sobre treballs geogràfics dels països de parla catalana.

Es poden presentar els treballs fins al 15 de setembre. Si algú vol més informació es pot dirigir a la Fundació, Passatge Permanyer 17, torre. 08009 Barcelona.

El Cercle de les Arts i les Lletres convoque el premi **El Futur de les Valls** dotat per Crèdit Andorrà.

L'Ajuntament de Santa Coloma de Farners convoque el Premi **Salvador Espriu 1994 de narrativa**. Es poden presentar els treballs fins al 5 de setembre.

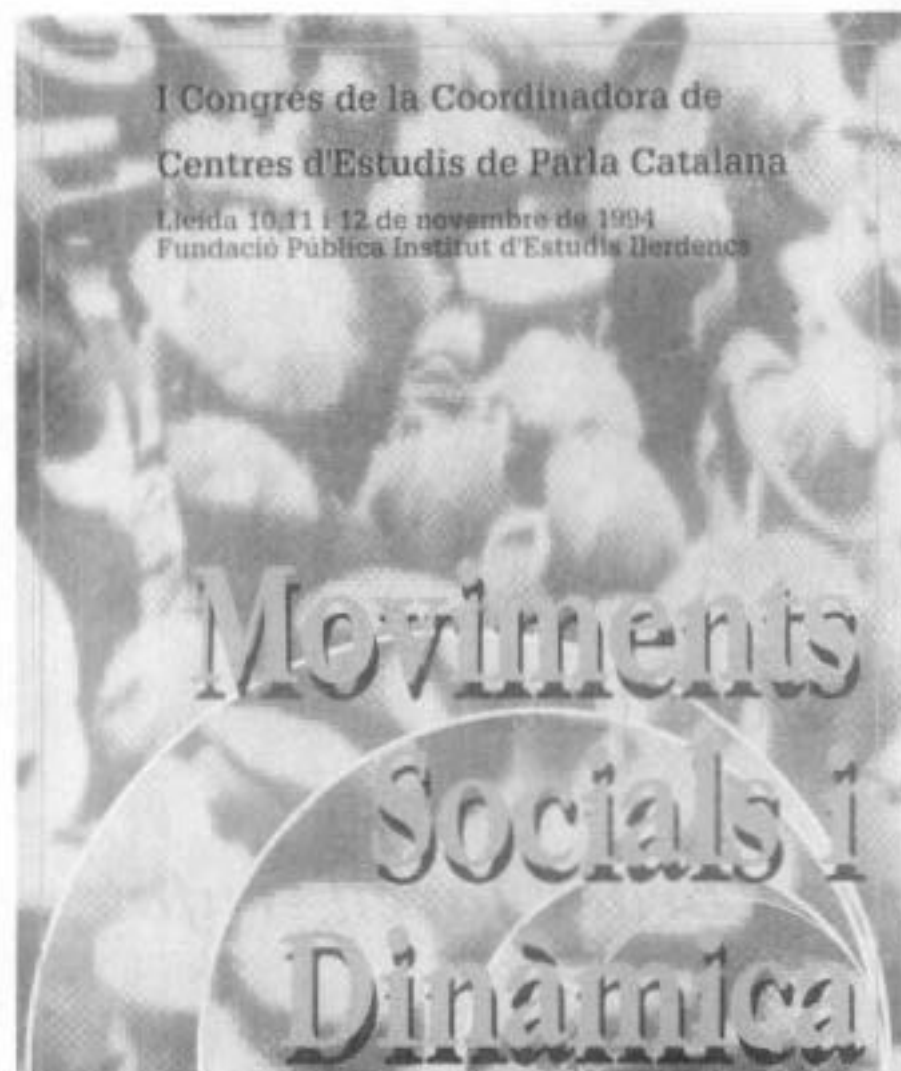
Premi **Josep Lladonosa** d'Història Local, de l'Ajuntament d'Alguaire, Segrià.

III Premi **Josep Lladonosa** de biografia. Ajuntament de Lleida.

Congressos/Jornades

Primeres Jornades Ascó-Miravet sobre les Ordes del temple i l'Hospital a l'Ebre.

I Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, sobre **Moviments Socials i Dinàmica Associativa**. A Lleida els dies 10, 11 i 12 de novembre.

Hem rebut la carta següent:

DOLORS PONS
Sant Salvador, 85
Barcelona, 08024

Juny de 1994

Benvolguts Caps de l'Associació Cultural dels Ports:

Sóc subscriptora de la revista *El Temps* i, gràcies a aquest contacte, us escric. (La carta sobre el professor Aracil).

L'any passat per la festa de la segona Pasqua, vam venir a Morella, el vostre poble. Jo en tenia referències pels meus pares, que també l'havien visitada, moguts per la curiositat i el nexa d'un oncle llunyà -morellà-anomenat Ramon Ortí.

Bé, no cal dir que Morella val la pena visitar-la. Ens va agradar i, quan puguem, hi tornarem.

El meu marit s'enfada; però jo tinc la «ceba» d'anotar-me de tant en tant els rètols dels lloços on vaig i traduir-los al català. A Morella, n'hagués pogut omplir una llibreta i sap greu.

Em va sobtar la distància que hi ha entre la realitat de la parla i l'escriptura pública.

Vaig sentir a parlar més català a Morella que no pas al cinturó de Barcelona, en canvi, no teniu carrers, tot són «calles». I, malauradament, de rètols en el nostre idioma, ben poquets. Em vaig entretenir a traduir els rètols enganxats a la Basílica, per tal d'enviar-los al capellà corresponent. Però ho he anat deixant fins que he rebut *El Temps* i me n'he recordat.

Jo us ho trameto ara a vosaltres, per si teniu ordinador i els hi voleu enganxar o donar, jo us en restaria molt agraïda.

Bé, gràcies per organitzar tantes coses.

Atentament

Dolors

A continuació, pose la traducció de tots els rètols del cancell.

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

orella

escrivana

Física fonamental per a gent de lletres

1.- L'acceleració de la gravetat a Morella és aproximadament de 9.8 m/s^2 .

2.- L'aigua, quan plou, va de dalt a baix, excepte en el cas de les naus espacials.

3.- Els vidres tenen un límit d'elasticitat determinat a partir del qual es trenquen.

4.- Les juntes dels vidres estan impermeabilitzades fins que s'apliquen les lleis de Murphy. En este cas es bade el material i/o silicona que ho tape.

4.- Un terrat que es desguasse per un canal produïx molta aigua si plou o neve a la porta d'Esteve o si plou i fa sol a la porta de Querol.

4.- La força d'una xorrera que cau damunt d'una claraboia és directament proporcional a les persones i/o sagals que hi ha davall del vidre i inversament proporcional al temps que van dedicar per a pensar-ho.

Control de qualitat

Com és que el tros de pista asfaltada que han fet damunt de l'escola-ferreria s'ha badat en menys d'un any?

Del diccionari

Olivera. Bot. Arbre o arbust de fulles persistents, oposades, de color verd brillant per davant i blanquinoses pel darrere. Flors menudes blanc-verdoses. L'espècie més important és *Olea europaea*. No suporta temperatures més baixes dels -8°C . És rar trobar-la per damunt dels 400 m. ... (excepte al Portal de Sant Miquel).

ARGUMENTS SENSE ACABAR

L'aparcament de l'«Alamera» està al costat de la murada.

- La murada és monument des d'abans de la guerra.

- La llei obligue a fer estudis arqueològics i una muntonera d'informes previs per a fer una obra a la vora d'un monument.

Compte amb els rètols

Lectura comentada

D'una notícia de l'agència EFE apareguda al diari Levante el dia 7 de maig de 1994.

V. Tamarit estrena su filme «El hombre de la nevera»

La película El hombre de la nevera, dirigida por Vicente Tamarit, ha sido estrenada en Valencia¹ en el circuito comercial².

El filme narra la historia de un matrimonio maduro de aldeanos³ obligado a vivir en la ciudad por diversas circunstancias familiares y cuyo ámbito vital queda reducido al portal y a un minúsculo piso en la azotea. Tras observar el mundo⁴, la pareja sobrevive⁵ con la obsesión de retomar a sus montañas como fuere.

La película ha sido subvencionada por la Generalitat Valenciana y obtuvo el premio en la XIV Mostra de València/ Cinema del Mediterrani a la mejor actriz⁶.

En el reparto se encuentran, entre otros, Paco Algora, Alicia Hermida, Joaquín Climent, Rosana Pastor o Willy Montesinos.

- 1.- Ciutat importantíssima!
- 2.- Miracle, miracle!

3.- «Morella y sus Aldeas», p. ex.: Olocau. Pareix que ho hage escrit un morellà dels d'abans.

4.- El mundo no es pot observar des d'Olocau, cal anar a València, exemple de cosmopolitisme.

5.- La «pareja no sobrevive» perquè la dona es mor.

6.- Si el premi és a la millor actriu, no és un premi a la pel·lícula.

Maneres de caminar

A l'últim número anterior feiem la sòria sobre la llengua de l'ajuntament del poble (perdó, ciutat...) que fa de capital comarcal. L'ajuntament anava pel bon camí però a pas de tortuga. Pareix que s'ha cansat d'anar a esplanar i ha agarrat el Patrol de la policia per l'autopista lingüística i ha fet el museu només en valencià. Bé, xe!

Per als forasters, hi ha una guia amb la traducció al castellà (i si en fan al'anglès o a l'alemany, no ens queixarem).

Ara només cal que vagen amb compte amb la velocitat, perquè a l'excel·lent museu s'ha colat alguna falteta d'ortografia, de les quals la que fa més mal a la vista és València sense accent, per allò que podria parèixer «valencia»

no» en comptes de valencià. Però que no patisquen, que a este poble ens agrada que les administracions ens posen faltes per a entrenar-nos, als cartells d'obres públiques. Us en recordeu de la y grega?

Tampoc cal que patisquen perquè fins que no posen els noms dels carrers en llengua vernacle no els deixarem tranquils. Després tampoc...

Fe de rates

Les rates, talps i altres bèsties que componen la revista es van equivocar al número passat a l'editorial (on diu gestió havié de dir qüestió) i a l'orella escrivana, però sorda, perquè on diu Cincorres havié de dir Cinc-cantons que, com sabeu, és el meliguet del món i de part de l'estranger.

Aprofiteu les ofertes Ford!!!

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Servei Oficial FORD
Vehicles nous i usats

Servei Oficial

Land-Rover Santana i Suzuki

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

CAIXA RURAL

S.C.O.O.P. DE CRÈDIT LTDA.

Els fatxes tornen a manar-nos!!

Per si algú viu a la Lluna de València, on també hi ha molts fatxes, em refereixo al nou govern italià que compte amb un vicepresident feixista i les carteres de Correus i Telecomunicacions, Transports, Medi Ambient, Agricultura i Cultura, tots ells feixistes de cap a peus, encara que la premsa ho disfressa sota prefixos com neo-, post-, etc...

Les cagarines del president italià Scalfaro, que recorde massa els seus antecessors de principis de segle, es va manifestar amb una **insòlita** carta on li recordava al neo **telepresident** del govern, Telecinco Berlusconi, uns quants articles constitucionals que, en teoria, haurie de conèixer: la «inevitable» unitat de la pàtria, la política de pau i aliances europees, la solidaritat social, etc...

Quan isque aquest número, amb un ministre fatxa a Cultura, ja deu estar prohibida esta revista a Itàlia per «judeo-masònica-rojo-separatista» o frase per l'estil. Per altra banda, us informem que els cartes que dirigiu a Itàlia hauran de portar a la part superior esquerra la llegenda «Viva il Duce», perquè si no el ministeri de Correus us les tornarà per adreça incorrecta. L'expressió no podrà ser escrita amb tinta roja ni en llengües cavernícules com el català de l'Alguer. El ministeri de Transports, per la seua

banda, obligarà a incrementar el preu dels bitllets de tren i cotxe-correu amb un «Cupón azul» per cada 200 quilòmetres o fracció. El ministeri de Medi Ambient concedirà a ENDESA (que és una empresa nazional) la llicència per a l'eliminació neta de matèries contaminants com comunistes, independentistes o anarquistes. El procediment a emprar es coneix com «lecho fluido» i consisteix en una cinta transportadora que arrossega les matèries contaminants per unes màquines que les desinfecten amb gas ziklon (amb compostos de sofre) i aigua bollint. Així s'aconsegueix que la combustió de les matèries contaminants sigue neta i només isquen per les xumeneres **essències pàtries**. L'única planta homologada està fora del territori italià, però els acords d'unió europea permeten el transport de residus perillosos. Per últim, els darrers reglaments del Ministeri d'Agricultura assenyalen que cal que tots els porcs, truges i senglars

a comercialitzar en territori italià siguen de raça mussoliniana, o en el seu defecte, de raça franca o germànica, sempre que porten adjunt un certificat de bona conducta del porc, fotocòpia de la fe de baptisme del ramader i una declaració jurada del matarife de fidelitat als principis fonamentals de la Termodinàmica (abans del Movimiento).

De moment preferisc enfotr-me'n, però el dia que li tocarà per torn semestral a Itàlia governar la Unió Europeu no em farà gens de gràcia saber que el meu ministre de Cultura és feixista. Serà qüestió d'anar repassant el «Caralsol» i oblidar-se de «La Internacional», «La Muixeranga», etc...

C. Ripollés

La llengua a la litúrgia

Mestimo més no dir cap nom; ni de persones, ni de pobles, perquè així em pot servir aquesta opinió de reflexió per a qualsevol persona dels Ports que visque la meua situació.

I és que no puc entendre-ho!

És indubtable la gran importància que, des de sempre, l'Església ha tingut als nostres pobles i que encara manté. I és per açò, que no m'entre al cap que la mateixa Església sigue la que més perjudique, des de dins, la nostra cultura i els nostres pobles.

Com pot ser que en un poble on **tots** parlem valencià, sigue l'església l'únic lloc on es parle castellà? Com és possible que passe açò si el mateix Concili diu: «Les llengües innombrables que parlen els pobles d'avui han estat admeses a expressar litúrgicament la paraula dels hòmens a Déu i la paraula de Déu als hòmens» (discurs del Papa a la sessió de clausura del Vaticà II). És que la nostra llengua és el castellà?

I el pitjor de tot, com és fer mitjançant un fill del poble (veritable causant de la situació), que en sa vida ha emprat altra llengua que el valencià per a parlar amb els seus veïns? Pofser són uns altres els que van a missa?

A més, resulte incomprendible que açò passe en una religió com la cristiana, on, per al creient, la religió és una forma de viure. ¿Com es pot viure una vida cristiana practicant, si per tot el que és més íntim i important (la relació personal amb Déu, l'eucaristia, la pregària...) s'ha de fer servir una llengua que ens coste de parlar perquè no la utilitzem?

També s'ha de recordar que a les nostres terres no és aplicable, per sort, el típic tòpic de «por si algúien no entien el valencià».

Em faig càrrec que la situació que descriu no deu ser igual, gràcies a Déu, a tots els pobles, però crec necessari que els capellans que ho fan tot en castellà vagen adonant-se de la seua errada.

A.G.M.

Itàlia

Els resultats de les eleccions italianes són per a posar-se les mans al cap o, si més no, per començar a encendre els indicadors d'alarma roja, perquè això és més greu que el risc d'incendi, d'inundació o de catàstrofe natural.

D'un temps ençà, estem assistint, a la nostra Europa, a la reparició d'actituds totalitàries amb tota l'agressivitat i violència inherents, a la proliferació de brots -cada vegada més abundants- de xenofòbia, a l'existència de grups nostàlgics del passat que porten com a targeta de presentació, el racisme i la venjança.

Mala peça al teler!

A la vista d'això, si més no, és menester considerar-ho i fer alguna reflexió sobre els fets i sobre les possibles causes i conseqüències.

Resulte difícil de comprendre que actituds tan odioses i denostades fins no fa massa temps tornen a accedir als nivells d'autoritat i de govern, com si ja no ens en recordàrem de quins són els resultats i els efectes de tot això. Val la pena refrescar la memòria, que només fa quatre dies!

D'altra banda pareix una reacció al desencís, una eixida al desencany, una reacció contra els qui havien de mostrar i construir una alternativa airosa i s'han

dedicat a carregar-se la il·lusió, a destruir l'esperança social, a matar l'esforç de superació enlairats en el carro de la corrupció, de l'enriquiment fàcil i del tripijoc obscur i llefiscós, amb les disfresses de l'honestedat, de l'ètica del poder i de la coherència d'un missatge que, en molts dels casos, ha esdevingut hipòcrita i sense contingut.

En tots els moments de la història calen empreses i objectius a realitzar i, en el moment present, la joventut està demanant a crits alguna cosa per la qual valgue la pena trencar-se les banyes i dedicar la vida.

El que probablement deu passar és que si no hi ha motius seriosos i importants acabarem esmerçant el nostre esforç en tonteries, estupideses o actituds destructives, regressives i animalitzants.

J.P.

El camping lliure

La Setmana Santa del 94 haurà estat una de les bones per al gremi de la nostra comarca que treballa de cara al turisme. No tinc dades, ni aproximades ni absolutes, però tothom va poder constatar que els nostres pobles estaven plens, per tant, no és difícil deduir que hi havia gent per als hotels, per als restaurants, per als bars i, fins i tot, per a omplir de tendes de campanya qualsevol prat o ribet de les vores del riu.

Viatjar ha estat sempre una necessitat, però el turisme és una pràctica relativament recent; apareix a les societats industrialitzades en el moment que hi ha un bon creixement econòmic que permet un major poder adquisitiu. En l'anomenat «estat del benestar», viatjar representa una inversió cultural i, en ocasions, té una funció de teràpia. La gent de ciutat, que és majoritàriament la que viatja, necessita eixir per a desemboirar-se i, en aquest sentit, han descobert que la nova modalitat del «turisme rural» ofereix l'alternativa a l'estrès; l'escambi del camp, la tranquil·litat, el contacte amb la natura, l'originalitat de la cultura i dels costums... són una temptació per a submergir-s'hi i recuperar la serenor.

Fins ara a la nostra comarca, en general, ha hagut mancances d'allotjament. És cert que, tret de Morella on hi ha més hotels i restaurants, en la resta dels pobles els servicis eren absolutament mínims per no dir inexistent. També és cert que gran demanda, fins ara, no n'hi ha hagut. En aquests moments sembla

que la tendència ha canviat i fins i tot es pense en traure'n partit, en desenvolupar el turisme a les comarques de l'interior, això que hem dit del «turisme rural»; vol servir per a activar l'economia i, fins i tot, l'autoestima dels pobles. És tot un esforç perquè es restablisquen dels complexos que els han dominat.

Estes visites en massa, de moment, es concentren en períodes concrets: la Setmana Santa, els ponts, les vacances o algunes festes molt conegudes. La gent tria, segons les seues possibilitats. Qui es pot permetre una major despesa, va a l'hotel i, qui no pot, es conforma amb la tenda de campanya.

El camping té èxit per dues raons fonamentals: primera, perquè és barat i segona, perquè la gent que el practica no és massa exigent i s'hi adapta. Després podem afegir un munt de pros per a compensar: que s'està més en contacte amb la natura, que tens molta autonomia, que pots guisar-te al teu gust, que en el camping hi ha un bon ambient entre la gent, etc..., però, al capdavall, és més barat.

Als fulls d'informació turística, on de manera entossudida continuen col·locant-nos el sobrenom de «Maestrazgo», es pot llegir que gairebé a tots els pobles de la «Mancomunidad» s'hi dedique un lloc per a poder acampar. Es tracte, en tots els casos, de llocs plans a la vora d'ermes o de fonts, però en qualsevol cas són indrets improvisats que esdevenen insuficients per a cobrir les necessitats ara per ara.

Aquesta modalitat d'acampada lliure, molt econòmica, s'estén arreu dels paratges de les vores o no tan vores dels pobles i els turistes trien amb lògic criteri qualsevol bancal pla que troben. No es demane cap mena de permís i ningú els exigeix cap mena de control. Tot depèn del criteri del campista. Amb aquestes condicions, les deixalles s'amunteguen en llocs visibles (si tenen l'educació de recollir-les) i si no, en els casos més flagrants, els amos/ames de les finques hauran de fer-se'n un fart, de plegar i de netejar.

L'acampada lliure és, des del meu punt de vista, un perill que hem de controlar. No sé a qui toque assumir aquesta responsabilitat; si s'ha de fer des de la Conselleria de Medi Ambient o d'una manera més directa els toque als Ajuntaments. Però el que està clar és que no es pot permetre que la gent campe per on vulgue, per moltes raons: en primer lloc, pel perill que represente que s'acomoden i facen foc (per Pasqua sol fer fred i, si encara hi ha gent que té el mal costum d'anar a fer la torrada...), en segon lloc, perquè molta gent no respecte el medi i l'ompli de deixalles, en tercer lloc, perquè han de saber que, en moltes ocasions, s'instal·len en propietats privades (i els turistes crec que no es preocupen de pagar els impostos).

Valdria la pena de controlar tot això, perquè no passem de la forma del menyspreu rural manifestada per l'absència a una altra forma de menyspreu més molesta que pugue derivar d'una presència invasora, depredant i irrespectuosa.

Hem de fer un esforç d'autoestima i haurem d'exigir, com a contrapartida, el respecte dels visitants a la nostra terra, a la nostra gent i a les nostres coses.

N. R.

Un camí cap a la solidaritat

L'organització de Nacions Unides en 1970 va establir un compromís pel qual plantejava a tots els països que formen part del «primer món» l'aportació del 0,7 % del seu producte interior brut per al desenvolupament dels països més pobres.

Tot i això, només Noruega, Suècia, Finlàndia, Dinamarca i els Països Baixos cedeixen aquest percentatge. Algun, com Noruega, arriba a donar l'1,14 %, mentre que Espanya només atorga el 0,24 %, aproximadament la tercera part del que s'havia acordat.

Davant d'això, en 1993, grups no governamentals i gent conscienciada per la gran injustícia social que encara existeix, va promoure gests de protesta per la indiferència que mostren els nostres governants davant la situació. Prefereixen gastar-se diners en armament i exercits abans que ajudar els països del «tercer món» a eixir de la pobresa, misèria i desordre social que ara pateixen.

Però aquest problema no sols l'ha de solucionar el govern; els ciutadans hem

de fer alguna cosa. També la comarca dels Ports pot participar en aquesta tasca. Des de fa dos anys, gent de la comarca està treballant en la CAMPANYA DEL 0,7 %. Els objectius marcats són:

- Donar a conèixer la campanya a la gent de la comarca.

- Involucrar els Ajuntaments i altres institucions (parròquies, bisbats,...) en el problema. Incloure dins dels pressupostos una partida fixa del 0,7 % per a ajudar el «tercer món».

- Que totes les associacions de la comarca participen en la campanya.

- Conscienciar i presentar la realitat que estan sofrint els habitants de la majoria de la Terra als nostres veïns mitjançant exposicions, vídeos, xarrades i altres activitats.

El treball realitzat fins ara ha segut:

- Presentar directament la campanya als ajuntaments de la majoria dels pobles dels Ports, cosa que va suposar, el 1993 el compromís de Cinto Torres, el Forcall, Sorita, Palanques, Vil·lores i Morella.

- L'adhesió de diferents grups culturals dels nostres pobles bé sigui moralment o econòmicament.

Tots els diners arreglats són enviats a INTERMÓN, que dedique el seu esforç a portar endavant projectes concrets que van de l'educació a la sanitat passant pel cooperativisme, vivendes, etc. INTERMÓN té col·laboradors als països subdesenvolupats econòmicament, que són espanyols o nadius. Aquests són els que capten les necessitats d'un poble, d'una comunitat o d'una zona i marquen les pautes del projecte. Des d'Espanya es busque finançament i canalització per a portar-lo a terme.

Nosaltres pretenem que des d'ací es financie un projecte concret perquè tots ens identifiquem més amb eixa realitat i puguem fer un seguiment de més aprop.

Per aconseguir un dels objectius de la campanya més importants, a Vilafranca, durant els dies 25, 26 i 27 de febrer es van celebrar les **II Jornades de Llatino-Amèrica**.

El tema central van ser els xiquets del carrer a Brasil. Per a mostrar la dura situació que pateixen vam aprofitar l'experiència d'Amada Rodríguez,

viscuda l'estiu passat. Ella ens va facilitar el material per a muntar una exposició i projectar un vídeo on es mostrava clarament la misèria i la por amb les que viuen, però també l'esperança d'un futur millor.

Els xiquets i xiquetes del carrer del Brasil estan organitzats en el «Movimiento Nacional Meninos e Meninas de Rua». Esta organització ha aconseguit la llei de protecció al menor més avançada del món a pesar de la poca voluntat del govern i la pressió internacional respecte a este tema. Esta llei, moltes voltes, no s'acompleix. Un exemple n'és la persecució i amenaces de mort que rep el fundador d'aquest moviment Valmer do Nascimento.

Però, a pesar de totes aquestes dificultats i de que encara avui 5 o 6 xiquets del carrer moren diàriament assassinats pels esquadrans de la mort, tiren endavant i somriuen amb esperança.

Per atancar les jornades, Amada ens va explicar -ajudada pel seu audiovisual- l'experiència viscuda recentment enmig dels «xiquets/tes del carrer» i de les faveles, desgraciadament típiques del Brasil.

Destacariem com a acte més tendre, perquè en van ser els xiquets/tes de Vilafranca els protagonistes, el taller de pa de Brasil fet el dissabte pel matí. Tots van fer el seu pa i en van anotar la recepta.

Com a conclusió podem dir que les jornades van ser positives; va haver una bona participació a la majoria dels actes realitzats i pareix que, poc a poc, estem prenent consciència de la desigualtat que existeix entre el Nord i el Sud. Potser sols d'aquesta forma algun dia no haurem de llegir poesies tan boniques i reals com les que escriu Josep Lluís Abad i Buena als xiquets del carrer:

Papallona de mots (A Tostao)

*Per juliol, i al brançal de la nit
tens el llit i el capsal. I una lluna,
llençol cobrint-te de soledat.
Sols les cuques de llum et vigilen
els somnis; i ningú t'acarona
mentre gires el cap al coixí
de la vida i també de la mort.*

COMISSIÓ DEL 0,7%
DELS PORTS, VILAFRANCA

Per Pilar Alfonso

10 + 1 (El joc de llegir)

Als meus alumnes de l'LB. d'Alaquàs, que un dia em van demanar (també ells) un article sobre llibres.

Fa unes setmanes el meu carrer era una festa de crits veïnals i sorollosa alegria perquè no sé quina selecció s'havia classificat per a no sé quin (perdoneu-me les imprecisions) mundial. Segons veig als diaris, això de les seleccions és terreny compromès i perillós. Cadascú té la seua. Hi ha la del seleccionador, que sol ser la que juga, hi ha la de cada periodista, i, també la de cada aficionat. Després, durant els campionats, a més, sorgeixen les diverses seleccions **ideals**: els onze -posem per cas- escollits, camí d'esdevenir herois.

La meua selecció respon al clàssic 4-3-3 i la imagino ja ocupant les seues posicions sobre el terreny de joc.

A la porteria, *Cartes a un jove poeta*, de Rainer M^o Rilke. La recomano molt especialment a aquells que tinguen pretensions d'escriure. És quasi segur que Rilke els les llevarà. Un porter, com es veu, invulnerable, capaç, però de marcar un gol en la pròpia porteria.

De central, complint amb les virtuts de les grans defenses: duresa, força, decisió, m'imagino Roald Dahl amb «Com em vaig fer escriptor» de les seues *Històries extraordinàries*. De laterals: James Joyce i Albert Camus. No el Joyce incontinent de *l'Ulisses* sinó el més tradicional de *Dublínenses*, el d'«Els morts», conte al qual pertany, per cert, el final més estremidor que he llegit mai.

Sí, després d'alguns anys d'oblit voluntari, gairebé terapèutic, he recuperat *L'estranger*, potser perquè acabo de llegir un article de Fernando Savater que parla de Camus i que comença dient: «Tornem a llegir-lo amb recel, quasi amb por: l'hem estimat tant».

Completant la defensa, a manera de pont amb la línia central veig Virginia Woolf. La Virginia Woolf de *Les ones*,

aquella que molt abans de perdre-s'hi, ja s'estimava el mar.

El centre del camp demana gent imaginativa, amb visió, que mira avant i arere, que sap repartir joc. Gent com Bernardo Atxaga, Jorge Luís Borges, O. Henry. Els penso i se m'antullen tres reis Mides de la narració, capaços de convertir en literatura tot allò que miren. Anoteu aquests títols: *Obabakeak*, *El alehp*, *Veus de la ciutat*, al qual pertany l'inoblidable «El regal dels Reis Màgics», que podeu trobar en una antologia publicada fa uns anys per Glauco.

Els meus davanters tenen nom també. Pere Calders, James Mattheu Barrie i Quim Monzó. Els agrada jugar al primer toc, amb rapidesa i bon humor. Porten davall del braç *Cròniques de la veritat oculta*, més sorprenents i lúcides a cada relectura; *Peter Pan* qui, entranyable i enjogassat, insisteix a fer-nos volar cap al País de Mai Més; *El perquè de tot plegat*, tan breu, tan senzill, tan punyent.

Al punt d'arribar al final m'assalta un estrany vertigen, me n'adono que Cortázar, Prudenci Bertrana, Ian McEwan, Montserrat Roig, Edgar Allan Poe, Mercè Rodoreda, Horacio Quiroga, García Márquez i tants i tants d'altres (els poetes, des d'Homer) han quedat fora de la meua selecció. Torno a començar: a la porteria...

EL CAU!

12a. Setmana del Llibre en Català

Els passats mesos de febrer i març es va celebrar a Barcelona aquesta gran llibreria del llibre en la nostra llengua.

Els quatre llibres més venuts han estat *La Salvatge* de l'alcoiana Isabel-Clara Simó, *El perquè de tot plegat* del censurat Quim Monzó, *Cronologia de la Repressió de la Llengua i la Cultura, 1936-75* dels historiadors Villarroya i Solé i Sabaté, i *Ulleres de sol de la pallaresa Maria Barbal*.

Entre els llibres menys venuts es troben els d'AU! EDICIONS DELS PORTS, però quasi es va exhaurir el recull de comunicacions que diversos historiadors van aplegar amb motiu del 3r. centenari de les aldees de Morella.

A Castellfort els carrers estan de testa i, com fa fred, la gent va plenat poc a poc els dos bars que hi ha. Per la nit faran ball, però nosaltres, pensant en el dia següent, després d'un passeget i una xarradeta al bar, ens retirem a descansar. Avui haurem fet més de 30 quilòmetres.

Diumenge 1

La romeria, a les 8 del matí, ja ha eixit des de l'ermita. Nosaltres cap a les nou embrenem la carretera cap a Sant Pere. El matí té una claredat especial i mirem els bancals, els treballs, els enormes treballs per a sobreviure.

Avui, si cap, fa més calor que ahir i ja la notem a aquestes hores. Carretera avant, l'ermita es queda a l'esquerra. Per la dreuera, a les 10 del matí estem ja a la Marededéu de la Font. La placeta està plena de gent esmorzant xocolata cuït. Més tard, a la sala de les pintures, es fa un acapte per les despeses de la romeria i, al mateix punt, conviden a formatge amb llançadora, xocolata, moscatell...

Se celebra la missa i, en acabar, cal menjar-se un bon plat de fesols amb arròs per a recomençar el camí a les 13 hores. El camí ens du per la carretera fins que trobem un gran assegador que creue la canada d'Ares. Seguim per l'assegador fins que apleguem al coll. Des d'allí, al poble. Arribem a les 14 hores i 30 minuts. Descansem i ens fem una cerveseta fresca al bar. A poc a poc arribe la romeria a la plaça de l'església i, després d'entonar *Oh vere Deus* i altres càntics, a les 15 hores eixim en direcció al mas d'estaca i el tossal de la Nevera als 1286 metres.

El poble d'Ares es va quedant darrere. La romeria, cavalleries i gent a peu, va fent camí i els càntics ens van acompanyant i fan que el paisatge aspre sigui majestuós.

Fem dues hores de camí i cap a les 5 de la vesprada ens parem prop del mas d'Estaca per a ajudar-li al cos: es la berenadeta. Fa molta calor i a la vora del barranc la gent i les cavalleries busquen l'ombra. Ja prop de les sis comença a moure la romeria per enfilel el camí cap al tossal de la Nevera. Mirant a la dreta, es veu l'última part del terme de Morella i, estant ja dalt de la carena, tenim als peus el pla de Catí. Aleshores, la fumadeta avise els catinencs que la romeria ja està prop.

Baixem la costa d'en Moltó que té un gran desnivell, uns 500 metres. És realment impressionant vore com les cavalleries van per on els nostres peus quasi no troben camí.

Santa Llúcia de Salvassònia. Fotos: F. Carceller

Prop de les 8 de la vesprada, ben cansats, però contents de fer el camí una vegada més, arribem al Planet verd de catí. Allí ens ofereixen aigua fresqueta i les gotetes de caçalla. Descansem un poquet i diem adéu a la romeria i ens acomiadem d'alguns companys. Pel camí ens dirigim cap al poble que encara està a una hora.

Per la carretera la gent espere la

romeria que, poc a poc, entrarà a Catí complint des de fa segles amb la promesa dels seus avantpassats.

Nosaltres, amb el cotxe, tornem a Morella. Parlem poc, estem fatigats, però ja pensem quan podrem tornar-hi. Al collet d'en Belleta, ja a vista del poble, s'està amagant el sol.

Jesús Sangüesa Ortí

TRADICIONS POPULARS

per Domi Pastor

Cosins prims

Porto al cap una balumbada de coses que no em deixen aclarir i voldria trobar una punta. He sentit xarrar molt de que hi ha més incendis de boscos ara que mai i que això es deu al fet que abans hi anave molta gent a fer rames i, quan començaven els primers frets els veies entrar amb els burretts carregats de forma que l'animal ni es veie. Ere per a fer una flamarada al foc a en terra. Ara com això no es fa i la fullaraca també es quede en terra amb qualsevol puma, vidret o centella de tronada s'encén el bosc.

Només ens falten esta caterba de piròmans que se senten Nerons i que busquen la mateixa sensació de l'emperador romà fent flamarades i fumarrines per les muntanyes. El cas és que, si vas a un pinar, no et pots assentar a en terra o gitar-te (amb manteta o sense manteta) baix d'un pi. Primer s'ha d'esbroçar un poc.

Això és el que em passe a mi. De tant sentir coses diferents, explicades al seu modo i manera -que si castellà, que si valencià, que si morellà, que si es canvien totes les paraules que es poden- i molta gent protestant de no se sap el què, hi ha tanta cosa mesclada que si volem orientar-nos, com a un pinar, hem de buscar qui *nos* ajude per a fer una aclarida.

Es critique que escrivim a la revista AU! en valencià.

- Mira xica, si escrigueres a una revista en castellà la compraria només per llegir-te, perquè diu que contes coses antigues; però en valencià de cap manera. Què te s'ha ocorrit, escriure aixina...?

- Se m'ha ocorrit escriure aixina, perquè, quan estes coses van passar, ningú creie que la cultura i la finor poguere existir fora del castellà. El castellà m'entusiasme. El trobo ric, bonic, però jo parlo en valencià i si les coses que conto es feien a morella i en morellà, perquè les hem d'explicar d'una altra manera?

Escolteu el que us vaig a dir:

- Xica per la ràdio hi ha una emissora

que anuncie un medicament que, no he pogut sentir el nom, però, per al que jo tinc deu anar molt bé, perquè es veu que va bé per a evacuar els aires que tinc de matí. Tu no l'has sentit?

- No, xica, no.

- Diu per a què servix però no diu el nom. Jo només senc que diu: «Atencion a los rotativos de la mañana». Més clar no pot estar. Això ha de ser per a rotar.

Com està persona critique els qui escrivim en valencià li vaig a dir:

- Què tenen a veure «los rotativos de la mañana» amb el desfici que tens a l'estómac? Perquè tu que eres tan aficionada al castellà sabrás que el rot valencià no té res a veure amb el «rotativo» castellà.

Hi havié una altra persona, tan aficionada al cine que va fer una consulta a una revista i va firmar amb el pseudònim de cinegètica. M'ho va dir tota contenta i, com ere valenciana, li vaig dir:

- I tu, què tens a veure amb els «patos» de l'Albufera?

- Jo, amb els «patos»?

- Tu voràs què vol dir el teu pseudònim, perquè amb el cine sí que no té res a veure.

Igual que passe en estes coses passe amb els noms i paraules que ham dit tota la vida. Cosí d'un, és el fill d'un germà o d'una germana dels pares propis, però quan ja passe al castellà la cosa canvie; i per això la vida d'ara és diferent a la d'abans. Abans ere cosí el que ho ere per sang, però ara a qualsevol que tingue un detall de delicadesa de caritat o de desinterés no li diuen que fa el cosí sinó que està fent el «primo». Per això haurem d'admetre que el parentesc més abundant és el de cosins prims.

Que dins del poble s'havie de fer alguna cosa amb la col·laboració de tots, sempre hi havié un bon grup que ajudave i damunt encara li costave alguna perra de la butxaca. Ara, ho contes i de seguida ix la parentela.

- Bah! Vosatros feieu el «primo»!

Què bonics eren els «despertinos», alçant-se ben matinet per a cridar la gent al rosari de l'aurora, al qual solien acudir majoritàriament els menestrals i les treballadores de fàbrica que tots els dies matinaven, però que el diumenge havien d'aprofitar el temps per a llavar, comprar i arreglar moltes coses i si volien anar a missa, havien de fer-ho de matinet. Quan estes persones conten el que feien, ja està:

- Feieu el «primo»!

Totes les coses que tenien algun tret de sacrifici o de solidaritat -que no nego que ara també n'hi ha-, mereixie el comentari de fer el «primo».

Hi ha una altra paraula que també es diu de dues maneres: amb admiració o amb despreci. Es tracte de «tio» i tia. I observo que el despreci o l'admiració té alguna cosa a veure amb el gènere.

Si es parle amb despreci:

- Vaja tia, eixa! o Vaja quina tia!

En canvi si es parle amb admiració la cosa té una altre aire:

- Eixe sí que és un «tio», de talla!

I quan vols conèixer el «tio» de talla, alt i fornit com el Moisés de Miquel Àngel, et trobes amb un home correntet i poca cosa que quasi li diries homenet. I sempre penso en l'època que va eixir el Cola-Cao i altres marques, amb unes caixes llustroses de llanda, que es podien aprofitar per a guardar coses. Algunes duien uns lletrerets del que es podie guardar una vegada consumit el producte: vetes, cafè, botons, arròs, etc... El mal ere que algunes remeses portaven el rètol camuflat amb un dibuix amb un xica i, quan anaves a comprar, tu hagueres volgut triar el lletrer, però no es podie vore perquè damunt estave la senyora.

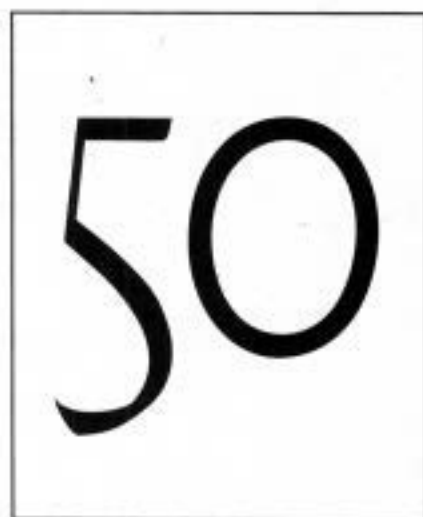
Recordo que a la casa on ho venien solien dir:

- Rasque la sinyora i li eixirà el lletrer.

A este homenet que busquem -rascant, rascant la sinyora- també ens eixirà la grandesa i la mida vertadera. L'únic que els hòmens de talla actuen més que parlen i ho solen fer d'una manera poc ostentosa, aixina que hi ha qui s'endu

bons desencants en trobar ajudes i gent ben disposta en qui menys es pense.

Enguany tindrem un estiu de molta activitat i ens hem de fixar bé en com fem les coses, perquè encara i fent les coses amb molt bona voluntat, a voltes es pose la cullerada.

Es va convocar un concurs de cartells per a l'anunci oficial del Sexenni. Va ser un moviment de gent jove, gent no tan jove i gent joveneta per a participar. I, segons em va arribar, va hi haver molts de cartells i diuen que n'hi havia de molt bonics i ben aconseguits. Hi havia un *tornero*, uns escut de Morella amb rams de flors, un que portava els atributs dels romers que van a buscar la Maredeu, la bandera de Sant Antoni... dos amb la imatge de la Maredeu. I s'endu el premi un cartell on només hi ha el número 50. La meua situació no em permet de judicar. Jo només sé el que senc parlar. Però xe! ¿S'ha d'endur el premi un, que -sent les festes de morella religioses-, fage cas omís de tot el que fa referència o relació a la Maredeu o de la devoció dels morellans? Algú, no ho sé ni m'importe, del jurat que bé perquè tingueren algun coneixement natural en ell de reconèixer el que val una pintura -crec que ningú dels que formaven el jurat havia estat en Belles Arts ni havia llegit massa els llibres de pintura-, però és de suposar que esta persona més entesa, -torno a dir és de suposar, perquè no sé qui va ser-, va fer el comentari que ha servit per a això i està servint per a moltes altres coses.

- No hi ha qualitat. Fa falta més qualitat.

I jo em pregunto:

- Entre tots els cartells, no n'hi havia cap que tingueren més qualitat que el número 50 sense res de la Maredeu

per la que se fan les festes i que, segons m'han dit, -tomo a jutjar sense veure-ho-, estava fet amb poc compte? Que no n'hi havia cap més suggerent per als morellans que el que ha tret el primer premi?

No ho podia comprendre, perquè sóc poc aimant dels números, encara que m'he guanyat la vida ambells, i al número 50 no li trobava res d'especial. Però ara -pensant, pensant- sí que li trobo, en sentir parlar alguns alets que es veuen amb l'aigua al coll fent números i més números perquè amb les quotes que replegaran es puguen cobrir totes les despeses que reporte la festa de cada gremi, vaig pensar:

- Clar, per això es va votar el número 50, perquè a pur de tants-per-cents per vore com s'arreglen per a fer bona festa a la Maredeu i divertir la gent es pugue estirar la replega. Ara sí, ara comprenc perquè es va votar el número 50.

També voldria aclarir que, escoltant a la ràdio, emissora dels Ports, he sentit anunciar un concurs de balcons i finestres guarnits amb bona cosa de plantes amb flor i ho aplaudisc i m'agrada. Una fatxada ben neta amb uns balcons plens de plantes florides done una sensació bona de curiositat, d'art i d'amor a la naturalesa. Jo no sé si ara n'hi ha molts, però ere estranya la casa on no florien als balcons, tot l'estiu, plantes variades, sobretot clavells i geranis. Ere bonic. I ara també en deu haver. Del que protesto amb tota la meua ànima és que als vuit dies de fer aquest concurs ve la nit de Sant Joan i ja es diu:

- Anem a trencar plantes.

I xics i xiques s'empinen pels balcons per veure si quede alguna planteta i si no es pot baixar sencera, s'esclafe. Són coses que no m'explico, perquè ha faltat un poc de valentia en algunes persones que hagueren pogut denunciar que a les seues cases s'havien fet en una nit varis actes delictius per nocturnitat, per escalada, i per entrar a les habitacions. Si s'haguere denunciat, sabríem si n'han fet cas o no, però que als vuit dies del concurs d'adorns amb macetes se quede tot el món, els de dalt i els de baix tan conformes:

- Bai! és un costum, perquè es descuidaven...!

En què queden o a què ens apuntem?

Als que cuiden o adornen els balcons o als que puguen als balcons a fer-les malbé?

També m'ha desconcertat bastant que la revista on va la ressenya de la cavalcada de l'Anunci hage eixit tan tard, quasi a les portes de els Festes i el meu amic cronista no hage cuidat bé alguns detalls. Se li hauran escapat i ha escrit el que no és.

Em referiré exclusivament a la carrossa titulada **Simfonia romàntica**, perquè vaig arribar molt de paper per tal que, sempre les mateixes mans i amb molt de compte i comboi, escrigueren aquella pàgina musical que portava el lateral de la carrossa. No es va passar per alt ni un puntet ni una corxera de la partitura original i, tant és aixina, que hi havia dos músics de mitjana edat que, mirant-se al carrossa pel matí al castell i llegint la solfa, cantaven la cançó i van manifestar que estaven emocionats.

Jo no puc excusar el cronista. Puc pensar que no la va vore o com que va ser la gamberrada d'entrar a beure als bars i tallar la cavalcada (demostrant-se poca organització) quan va rribar la carrossa on estava ell ja ere fosc i no va poder vore bé la música.

També es pot pensar que Manolo es va quedar, com jo, allà per la clau de sol i, encara que per oïda puguem distingir el que és música d'un clàssic antic o d'un modern, ens resulte difícil de traduir al pentagrama. Per totes estes coses és fàcil confondre l'Himne **Morella**, **Morella**, himne de la Maredeu compost per Miguel González, amb la música de Chopin.

Crec que amb el temps que ha tardat a eixir la revista, s'haguere pogut corregir. Altre que no, preguntant als qui havien dirigit la carrossa.

Em torno a quedar com si no haguera aclarit res. L'únic que puc dir és que des d'aquestes pàgines d'AU! podem parlar clarament i dir les coses que favorixen el nostre poble i denunciar aquelles que no servixen més que per a fer mal. Més val que seguim sent cosins, aixina pelats, o «tios» de talla que passem desapercibuts i a voltes combatuts si no recolzem determinades coses, que no que *mos* diguen que l'important és divertir-se i pasar-ho bé i que no volen fer el «primo».

Quan es fa una cosa que ha fet un bé al poble en el sentit que sigue, val la pena que ho reconeguem sigue qui sigue'el que ho hage fet. Les coses estan ben fetes o mal fetes quan es fan en benefici de tots, prescindint de qui les fa.

Per damunt de tot la grandesa, la cultura i el bé de tot el poble.

*Us desitgem el millor
Estem al vostre servei!*

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 / 16 03 08
MORELLA

Especialitat en cuina morellana

Salude tota la Comarca dels Ports i us ofereix:

- **Marisqueria:** Peixos i mariscs de Sant Carles de la Ràpita
- **Fregiduria:** Peixos del Mediterrani de totes classes
- **Sidreria:** Sidra Pomar de barril
- **Mesón:** Tota classe d'especialitats d'embotits i pernils de Guijuelo, Aragó i Morella

Director-Executiu-Propietari: **Pere Adell**

El millor de ROURERA: La seua clientela

SEMINARI

sobre

LA MORT

impartit per:

LLUÍS V. ARACIL

MORELLA, del 18 al 23 de juliol de 1994

